

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΕΠΤΑ ΗΜΕΡΕΣ

ΚΥΡΙΑΚΗ 27 ΜΑΪΟΥ 2001

Η ΣΙΝΑΣΟΣ ΤΗΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ

Χορηγός: **ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ**

Η ΣΙΝΑΣΟΣ ΤΗΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ

Η Σινασός στην περίοδο
της ακμής της

Τον Χρήστου Χατζηνιώσηφ

Οικονομική ζωή
και μετανάστευση

Τον Σταύρου Θ. Ανεστίδη

Το οίναοίτικο οπίτι

Τον Στέλιου Ροϊδν

Μουσική και τραγούδι

Τον Μ. Φ. Δραγούμν

Η οικογένεια Ρίζου

Τον Σταύρου Θ. Ανεστίδη

Η έξοδος από τα πάτρια.
Μαρτυρίες

Η εγκατάσταση στη
Νέα Πατρίδα. Μαρτυρίες

Ενα φωτογραφικό ντοκουμέντο

Της Ματούλας Ρίζου-Κουρουπού

Πηγές της Ιστορίας της Σινασού

Της Ευαγγελίας Μπαλλά

Το σωματείο «Η Νέα Σινασός»

Τοπογραφία της μνήμης. Ενα
ντοκιμαντέρ για τη Σινασό

Των Τίμωνος Κουλιμάση -
Ηρώς Σιαφλιάκη

Εξώφυλλο

Αποψη της σημερινής Σινασού
(φωτ.: Μαρία Φακίδη).

Υπεύθυνη «Επτά Ημερών»

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΡΑΪΟΥ

Η Σινασός στην

Η ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑ συνδέεται με τον Χριστιανισμό ως γενέθλιος τόπος επιφανών Πατέρων της Εκκλησίας και αργότερα (8ος – 12ος αι.) με τους Βυζαντινούς ως στρατηγικής σημασίας περιοχή για την υπεράσπιση της Αυτοκρατορίας όπου και παρατάσσονται οι ανατολικές φρουρές, με φύλακες τους μυθικούς ακρίτες. Οι τελευταίοι με τον μύθο τους μπόλιασαν τον ομώνυμο επικό κύκλο τραγουδιών, ενώ οι πρώτοι, δηλαδή οι Πατέρες, τη μακρά περίοδο του λεγόμενου ανατολικού μοναχισμού, με πολυάριθμα μοναστικά κέντρα, λαξευμένα στους κωνικούς βράχους και διακοσμημένα με υψηλής αισθητικής και θεολογικής αξίας τοιχογραφίες.

Η θρησκευτική αυτή τέχνη, άλλοτε ακμαία και άλλοτε φυτοζωούσα και ανεξαρτήτως του ετερόθρησκου των ηγεμόνων, καλύπτει, σχεδόν αδιάλειπτα, όλο το μάκρος (βυζαντινή – μεταβυζαντινή) της μνημειακής εικονογραφικής παράδοσης, έχοντας μάλιστα δείγματα και της προεικονομαχικής περιόδου. Εξίσου και αρχιτεκτονικά, ως μοναδικά δείγματα κατακτήσεων της ανθρώπινης υπομονής καθώς έμμονα πάλευε να στήσει μέσα στους ηφαιστιογενείς βράχους αετοφωλιές λατρείας στον Θεό.

Μέσα στην ευμεταβλησία των αιώνων που μεσολαβούν μετά τον 12ο αι. ως την αυγή του 20ού, αν και αντίξοες οι συνθήκες, εξακολουθούν να επιβιώνουν ελληνικές ή ελληνόφωνες κοινότητες – νησιδες μέσα σε τουρκόφωνους πληθυσμούς – υπενθυμίζοντας σταθερά την ευδοκιμούσα κάποτε ύπαρξη εκεί των Βυζαντινών.

Ο επίλογος της μακρاییνης παρουσίας του ελληνισμού στη μυστηριακή χώρα της Καππαδοκίας γράφτηκε αμετάκλητα στα 1924: «Οι κατοικούντες στα εδάφη της Τουρκίας Ρωμιοί ορθόδοξοι το θρήσκευμα Τούρκοι υπήκοοι, κι οι Μουσουλμάνοι όσοι κατοικούν στα χώματα της Ελλάδος υπήκοοι Έλληνες θ' ανταλλάγουν υποχρεωτικά. Κανένα από τα άτομα αυτά δίχως να υπάρχει άδεια των ενδιαφερομένων κυβερνήσεων δεν θα μπορέσει να ξαναεγκατασταθεί ούτε στην Τουρκία ούτε στην Ελλάδα», όριζε το 1ο Άρθρο της σύμβασης ανταλλαγής πληθυσμών που υπέγραψαν οι κυβερνήσεις Ελλάδος και Τουρκίας, κάτω από την πίεση, δυσάρεστων και δυσμενών για την Ελλάδα, συνθηκών. Ετσι αδόκητα άρχισε η Έξοδος από την πατρίδα και το 1925 βρίσκει ανέστιους στη δώθε πλευρά του Αιγαίου όλους τους Ορθόδοξους Έλληνες της Καππαδοκίας. Από τότε, 77 χρόνια σιγή. Στις λαξεμένες στα σπλάχνα των κωνικών βράχων σκήτες και εκκλησίες δεν ξανακούστηκε ιερός ψαλμός ούτε ευωδίασε θυμίαμα. Τα υψηλής καλλιτεχνικής και εκκλησιαστικής αξίας αυτά μνημεία έχουν παραδοθεί στην ιστορία και, τις τελευταίες δεκαετίες, στον τουρισμό.

Η Σινασός της Καππαδοκίας, πέραν των γενικών χαρακτηριστικών, συνιστά και μοναδικό δείγμα «αστικού χώρου» στην ευρύτερη περιοχή. Τα σωζόμενα έως σήμερα αρχοντικά της αντανακλούν τις διαστάσεις της ευημερίας που έλαβε ως κοινότητα μέχρι την Ανταλλαγή.

Επιμέλεια αφιερώματος:

ΚΩΣΤΗΣ ΛΙΟΝΤΗΣ

Τον Χρήστου Χατζηνιώσηφ

Καθηγητή Ιστορίας Νεοτέρων Χρόνων,
Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών,
ΙΤΕ/Πανεπιστήμιο Κρήτης

«**Ο**ΤΑΝ ΤΗΝ ΕΠΙΣΚΕΦΘΉΚΑΜΕ, η Σινασός είχε έναν πληθυσμό σχεδόν αποκλειστικά ελληνικό. Είχε όψη καθαρή και πλούσια. Διέμεναν εκεί ένας μεγάλος αριθμός αστικών οικογενειών που πλούτι-

Περίοδο της ακμής της

◀ Οψη της σημερινής Σινασού με δύο ελληνικά αρχοντικά. Αριστερά το ξενοδοχείο Ozturk σήμερα και δεξιά το άλλοτε αρχοντικό της οικογένειας του Σεραφείμ Ρίζου. Μετά 77 χρόνια παραμένουν αφενδείς μάρτυρες της οικονομικής ευμάρειας που διαμόρφωσε μια αμιγώς «αστική εικόνα» μέσα στο ιδιόμορφο καππαδοκικό τοπίο (φωτ.: Κυριάκον Βλασιάδη).

σαν από το εμπόριο στην Κωνσταντινούπολη... Το όνομα φαίνεται παλιό, αλλά η πόλη δεν έχει παρελθόν». Οι εντυπώσεις είναι του Γάλλου αρχαιολόγου Guillaume de Jerphanion που επισκέφθηκε τη Σινασό το 1911. Οι κρίσεις του για την έλλειψη παρελθόντος της πόλης οφείλονται σε μεγάλο βαθμό στους συμβατικούς περιορισμούς μιας βυζαντινολογικής προσέγγισης που αδιαφορεί για τα μεταγενέστερα από το 1453 μνημεία. «Αν είχαμε θελήσει να εγκύψει σε αυτές [τις

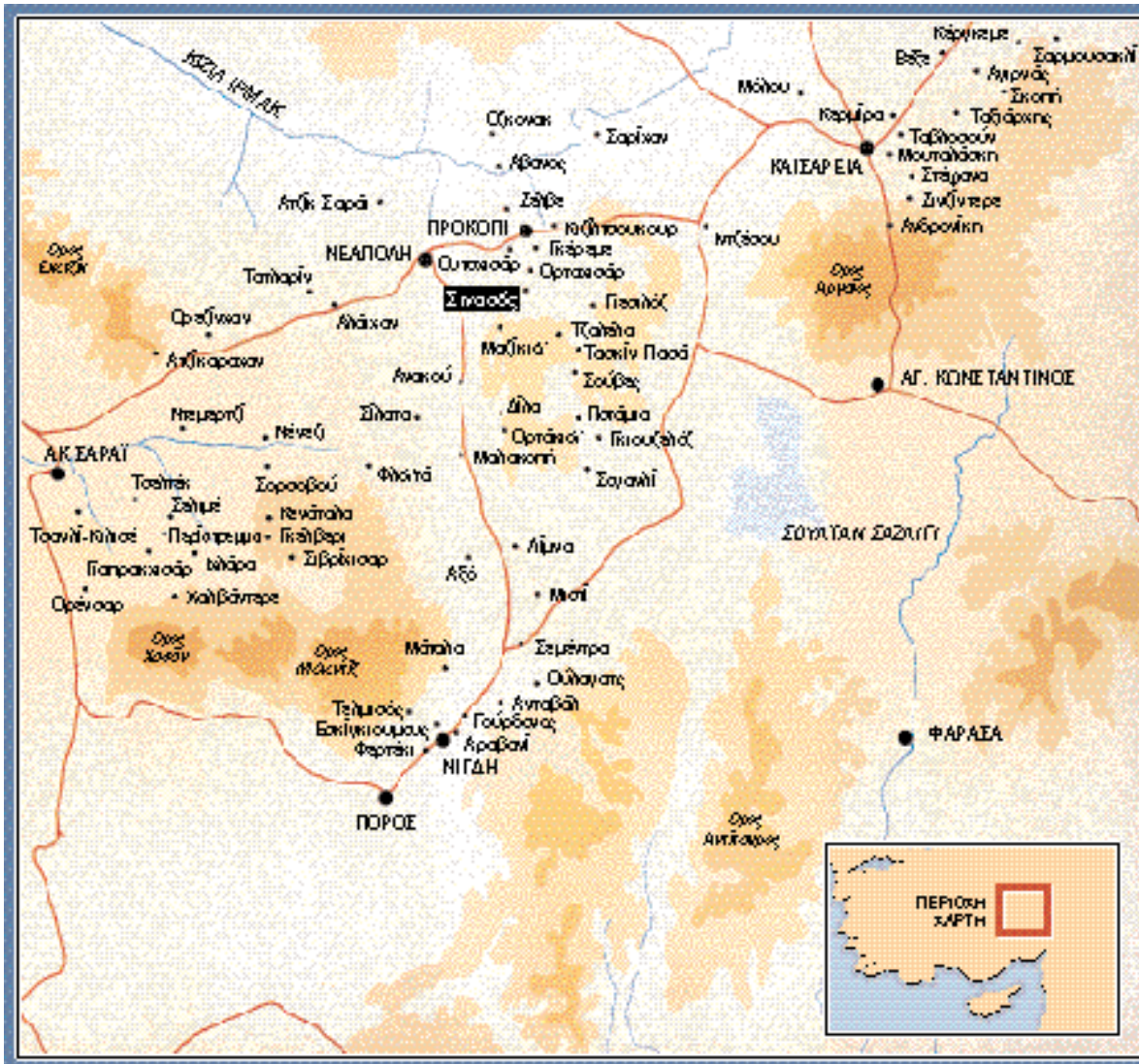
τοιχογραφίες των εκκλησιών], η Σινασός θα μας είχε οδηγήσει ως τη σύγχρονη εποχή», σημείωνε ο Jerphanion σε άλλο σημείο του πολύτομου έργου του, αναγνωρίζοντας τις συνέπειες των αυτοπεριορισμών του κλάδου του. Από την άλλη πλευρά, δεν μπορεί κανένας να αρνηθεί ότι, όπως και σε πολλές περιοχές της Βαλκανικής και της Εγγύς Ανατολής, έτσι και στη Σινασό, τα ίχνη της πορείας του οικισμού μέσα στις μεγάλες ιστορικές περιόδους έχουν χαθεί. Η ανασφάλεια

της ιστορικής παράδοσης προδίδεται από τις διαδοχικές ταυτίσεις της θέσης της με διαφορετικές αρχαίες πόλεις γνωστές από τη γραπτή παράδοση –Ναζιανζός, Ασουνα, Σάσιμα, Ουήνασα– ακόμα και από την ασάθεια της γραφής του ονόματος του οικισμού –Συνασός, Σινασός, Σινασός. Δεν εκπλήσσει που οι πληροφορίες για τη Σινασό προέρχονται σχεδόν αποκλειστικά από τον τελευταίο αιώνα πριν από την ανταλλαγή των πληθυσμών. Για τις παλαιότερες περιό-

δους, τα λιγοστά τεκμήρια ενσωματώθηκαν σε ιστορικές κατασκευές που προβάλλουν στο παρελθόν την κατάσταση του 19ου αιώνα.

Οι παλαιότερες αναφορές

Οι παλαιότερες γνωστές αναφορές στη Σινασό (Sinason στα τουρκικά) βρίσκονται σε κατάστιχο (tahrir) του 1476 στο οποίο οι Οθωμανοί κατέγραψαν τον πληθυσμό και τα φορολογικά έσοδα της περιοχής αμέσως μετά την

◀ **Χάρτης της Καππαδοκίας (πηγή: «Καππαδοκία. Περιήγηση στη Χριστιανική Ανατολή» εκδ. ΑΔΑΜ, 1991).**

κατάκτησή της. Η Σινασός είχε τότε μικρό πληθυσμό χριστιανικό και μουσουλμανικό και τα φορολογικά έσοδά της τα καρπώνονταν ένας τιμαριούχος και ένα μουσουλμανικό τέμενος στη γειτονική πόλη της Ταμισού, μια κατάσταση που διατηρήθηκε τουλάχιστον ως τα 1580. Ο 17ος αιώνας πρέπει να υπήρξε περίοδος σημαντικών ανακατατάξεων και στην περιοχή της Σινασού, γιατί οι πηγές του 18ου αιώνα δίνουν μια ολόκληρη διαφορετική εικόνα από αυτήν των καταστάσεων του 16ου. Δεν μνημονεύεται πλέον τιμαριούχος και τα φορολογικά έσοδα δεν πήγαιναν στην Ταμισό, αλλά χρησιμοποιούνταν στη συντήρηση ενός νέου βακουφιού στο Νεβσεχέρ. Είχε συντελεσθεί δηλαδή ένας αναπροσανατολισμός του χώρου από τα προοθωμανικά τοπικά οικονομικά και διοικητικά κέντρα προς νέους πόλους αστικής ανάπτυξης και την πρωτεύουσα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Στα 1769 φαίνεται ότι υπήρχε ήδη δημογεροντία και στη δεκαετία του 1780 λειτουργούσε σχολείο, αλλά η οικονομική κατάσταση των χριστιανών της Σινασού δεν ήταν ανθηρή. Ατομικά, οι διάφοροι Σινασίτες, και συλλογικά, η κοινότητα μέσω της δημογεροντίας, προσέφευγαν σε δάνεια των Τούρκων του γειτονικού Προκοπίου (Ουργκιούπη) για να αντιμετωπίσουν προβλήματα ρευστότητας και τις αυθαιρεσίες των φοροεισπραχτόρων, συχνά υποκινούμενες από τους ντόπιους αγάδες με τους οποίους έριζαν για τον επιμε-

ρισμό της φορολογικής επιβάρυνσης στη χριστιανική και τη μουσουλμανική κοινότητα. Η φορολογία ήταν ο κύριος θεσμός μέσα από τον οποίο γινόταν αισθητή η οθωμανική κυριαρχία και το κύριο πεδίο συγκρούσεων ανάμεσα στις δύο κοινότητες, οι οποίες σε ορισμένες περιστάσεις έπαιρναν βίαιη μορφή.

Η φορολογική καταπίεση της χριστιανικής κοινότητας έπαυσε με τις μεταρρυθμίσεις της περιόδου του Τανζιμάτ. Από την πρώτη στιγμή οι Σινασίτες μπόρεσαν να εκμεταλλευθούν τις νέες διαθέσεις και δυνατότητες της κεντρικής οθωμανικής εξουσίας για να επιτύχουν τη μείωση, αρχικά και τη σταθεροποίηση στη συνέχεια της φορολογικής τους επιβάρυνσης. Αυτό έγινε δυνατό χάρις στην ύπαρξη μιας σταθερής δομής πολιτικής εξουσίας στην κοινότητα, της δημογεροντίας που είχε επιβάλει την ενότητα στο εσωτερικό και εξασφάλιζε την αποτελεσματική εκπροσώπηση των κοινοτικών συμφερόντων στις οθωμανικές Αρχές, το Πατριαρχείο και τις άλλες κοινότητες.

Η ισχύς της δημογεροντίας

Η σταθερότητα και η ισχύς της δημογεροντίας οφειλόταν στον ολιγαρχικό

της χαρακτήρα και την οικονομική άνθηση της κοινωνικής της βάσης, της συντεχνίας των χαβιραδών και διήρκεσε όσο και αυτή. Αν και η δημογεροντία λειτουργούσε το αργότερο από το δεύτερο μισό του 18ου αιώνα, η μορφή με την οποία έγινε γνωστή στην περίοδο της ακμής της Σινασού τον 19ο αιώνα διαμορφώθηκε το 1819/1820. Συγκροτούνταν από οκτώ μέλη, δυο για κάθε συνοικία – Λουλά,

Γαβρά, Κήπο, Γενή Μαχαλά. Εδρευε φυσικά στη Σινασό, αλλά ως το 1873 η εκλογή της γινόταν στη «λόντζια» (γενική συνέλευση των μαστόρων) της συντεχνίας των χαβια-

ραδών, των εμπόρων και παρασκευαστών, δηλαδή αλιπάστων ψαριών και αυγών ψαριών, στην Κωνσταντινούπολη. Αυτό το περιορισμένο εκλογικό σώμα ψήφισε την Πρωτομαγιά κάθε χρόνου οκτώ συγγενείς των χαβιραδών που διέμεναν στη Σινασό για επτήσια θητεία. Δεν είναι τυχαίο λοιπόν που από τις αρχές του 19ου αιώνα ως την Ανταλλαγή περιορισμένος μόνον αριθμός προσώπων από τις ίδιες πάντα οικογένειες άσκησαν τα καθήκοντα των δημογερόντων. Η επικάλυψη ανάμεσα στη δημογεροντία και την ηγεσία της συντεχνίας των χαβιραδών –οι ντόπιοι αποκαλούσαν χαρα-

κτηριστικά τη δημογεροντία τους «το σύστημα» από τον βυζαντινό όρο για τη συντεχνία μη χειρωνάκτων επαγγελματιών– ήταν δυνατή χάρις στη μεγάλη συμμετοχή των Σινασιτών στον κλάδο αυτό. Από τα 29 χαβιραδικά εργαστήρια της Πόλης και του Γαλατά οι Σινασίτες έλεγχαν τα 15 και οι ξενιτεμένοι από το γειτονικό χωριό της Μαλακοπής τα υπόλοιπα 14. Ισχυρή ήταν η παρουσία των Σινασιτών και στη συντεχνία των μπακάληδων, κυρίως των εξειδικευμένων στην τροφοδοσία των πλοίων. Στο βυζαντινό δίκαιο τα αλιπάστα ψάρια, μαζί με το κατράμι και διάφορα τρόφιμα ήταν το αντικείμενο του επαγγέλματος των «σαλδαμαριών» που αποτελούσαν μια ενιαία συντεχνία. Ενώ η οθωμανική διοίκηση διέκρινε δύο διαφορετικές συντεχνίες, το Οικουμενικό Πατριαρχείο φαίνεται ότι συνέχιζε τη βυζαντινή παράδοση, γιατί ακόμα και μετά τους Γενικούς Κανονισμούς του 1862 οι μπακάληδες και οι χαβιραδες αναδείκνυαν από κοινού εκπρόσωπο στην εκλογή του Πατριάρχη.

Οι χαβιραδες και οι μπακάληδες ήταν οι ευπορότεροι από τους ξενιτεμένους Σινασίτες της Πόλης, καθώς υπήρχαν και μερικοί που ασκούσαν λιγότερο επικερδή επαγγέλματα – μαναβήδες, μπαρμπέρηδες, κηπουροί, ψαράδες ακόμη και μεροκαματιήρδες εργάτες. Στις αρχές της δεκαετίας του 1840 εργάζονταν στην Πόλη πάνω από 400 άνδρες από 12 χρόνων και πάνω που αντιπροσώπευαν 20%-25% του συνολικού πληθυσμού του οικισμού, ποσοστό υψηλό, ακόμη και σε σύγκριση με άλλα μικρασιατικά χωριά με μεγάλη μετανάστευση. Από αυτούς 165 εργάζονταν στα χαβιραδικά, άλλοι τόσοι στα μπακάλικα και πολύ λιγότεροι σε διάφορα άλλα επαγγέλματα. Οι Σινασίτες ξενιτεύονταν προσωρινά από την ηλικία των 12 ετών. Η παραμονή τους στην πρωτεύουσα διακοπτόταν από ταξίδια στον τόπο, όπου παρέμεναν ένα ή περισσότερα χρόνια. Η οργάνωση της οικογενειακής και της κοινωνικής ζωής ρυθμιζόταν ανάλογα με τις ανάγκες και τους χρόνους της προσωρινής μετανάστευσης.

Οι λειτουργίες της δημογεροντίας ήταν φορολογικές, ρυθμιστικές της οι-

► Τα κτίρια του Παρθεναγωγείου. Οικοδομήθηκε με γενναίες εισφορές πλοοίων Σινασιτών. Αρχισε να λειτουργεί στα 1871, έχοντας εξ αρχής κύριο στόχο τη διάδοση της ελληνικής γλώσσας στους τουρκόφωνους χριστιανούς της Καππαδοκίας. Δηλωτό του βάρους στην παιδεία είναι το κονδύλι του κοινοτικού προϋπολογισμού για την εκπαίδευση που ήταν το μεγαλύτερο (φωτ. από το Λεύκωμα «Η Σινασός της Καππαδοκίας», 1924).

κοινωνικής δραστηριότητας και της κοινωνικής ζωής και εκπαιδευτικές. Η δημογεροντία εκμίσθωνε και εισέπραττε τους οθωμανικούς φόρους, ενώ επέβαλε και δικούς της. Η ρύθμιση των αγροτικών εργασιών από τη δημογεροντία στη Σινασό είχε λιγότερη σημασία για την αναπαραγωγή της κοινότητας απ' ό,τι βέβαια οι περιοριστικές λειτουργίες της ίδιας της συντεχνίας στην Πόλη. Η δημογεροντία έλεγχε επίσης την κοινωνική συμπεριφορά των χριστιανών, ιδιαίτερα των γυναικών, με στόχο την αποφυγή προστριβών με τους μουσουλμάνους. Η οπλοφορία, οι μετακινήσεις σε γειτονικούς οικισμούς, οι διασκεδάσεις απαγορεύονταν ή ρυθμιζόνταν περιοριστικά. Οι εξουσίες αυτές συμπληρώνονταν με τη δικαστική λειτουργία της δημογεροντίας στις αστικές και τις απλούστερες ποινικές υποθέσεις. Ένας γραμματέας ασκούσε τις λειτουργίες του συμβολαιογράφου και του αρχαιοφύλακα. Τέλος, η δημογεροντία είχε στενή εποπτεία της λειτουργίας των σχολείων. Από τη δημογεροντία εξαρτώνταν επίσης οι ιερείς της Σινασού που υπόσχονταν πίστη στους νόμους της πατρίδας τους, όταν αναλάμβαναν εφημέριοι στις δύο κοινοτικές εκκλησίες.

Ανθισση

Η μείωση των φορολογικών βαρών μετά το 1840, η αύξηση των εισοδημάτων από τις αστικές δραστηριότητες στην Πόλη, σε συνδυασμό με τη μεγαλύτερη ασφάλεια των προσώπων και των περιουσιών επέτρεψαν σημαντικές δαπάνες για ιδιωτικές κατοικίες και δημόσια καταστήματα. Ταυτόχρονα, η έντονη δημογραφική ανάπτυξη οδήγησε στην επέκταση του οικισμένου χώρου στον ακατοίκητο ως τότε λόφο του Κάπαλου. Τα χριστιανικά σπίτια λιγότερα από 400 στα 1840 πλησίασαν τα 600 στα 1870, ενώ ο αριθμός των μουσουλμανικών φαίνεται ότι παρέμεινε στάσιμος γύρω στα 100. Ο συνολικός πληθυσμός ξεπέρασε τα 3.000 άτομα. Νέα κτίρια κτίστηκαν για να φιλοξενήσουν τη δημογεροντία, το αρρεναγωγείο και αργότερα το παρθεναγωγείο, οι εκκλησίες ανακαινίσθηκαν ή διευρύνθηκαν, κτίστη-

▲ Αποψη του Αρρεναγωγείου απ' τον περίβολό του. Στο βάθος αριστερά διακρίνεται ο πύργος του μεγάλου ωρολογιού, χτισμένος στα 1895. Το Αρρεναγωγείο πρωτολειτούργησε στη Σινασό μετά το 1780 και έως τα μέσα του 19ου αι. αναδιοργανώθηκε δύο φορές. Σήμερα, τα μεγαλοπρεπή οικήματα του Αρρεναγωγείου και Παρθεναγωγείου δεν υπάρχουν πλέον (φωτ.: από το Λεύκωμα «Η Σινασός της Καππαδοκίας», 1924).

▲ Το κτίριο της Δημογεροντίας. Οικοδομήθηκε, όπως και τα άλλα δημόσια καταστήματα, μετά το 1840. Η εκλογή της Δημογεροντίας ως το 1873 γινόταν στην Πόλη, ψηφίζοντας συγγενείς των χαβαριάδων που διέμεναν στη Σινασό. Το σώμα των Δημογερόντων αποτελείτο από οκτώ μέλη, δύο για κάθε ονοκία – Λουλά, Γαβρά, Κήμο, Γενή Μαχαλά (φωτ.: από το Λεύκωμα «Η Σινασός της Καππαδοκίας» 1924).

▼ Χαρτινόμομο που εξέδιδε η Εκκλησία Σινασού με ισχύ και αποκλειστική χρήση μόνο στα όρια της κοινότητας (φωτ.: αρχείο Στέλιου Ροϊδή).

κε η γέφυρα Μαρασόγλου στο κέντρο του οικισμού. Η Σινασός απέβαλε τα χαρακτηριστικά του χωριού και απέκτησε την αστική φυσιογνωμία που θα εντυπωσίαζε τους περιηγητές των αρχών του 20ού αιώνα.

Βάρος στην εκπαίδευση

Σημαντικό τμήμα του οικονομικού πλεονάσματος διοχετεύθηκε στην εκπαίδευση, οι δαπάνες για την οποία αποτελούσαν το μεγαλύτερο κονδύλι του κοινοτικού προϋπολογισμού. Το αρρεναγωγείο που πρωτολειτούργησε μετά το 1780, αναδιοργανώθηκε το 1821 και ξανά το 1844. Το παρθεναγωγείο άνοιξε το 1871. Η φοίτηση για τα αγόρια ως 12 ετών ήταν δωρεάν και υποχρεωτική. Από αυτή ανέμεναν οι προύχοντες τη μετάδοση γραμματικών γνώσεων χρησίμων και στην εμπορική σταδιοδρομία, καθώς και την κοινωνικοποίηση των παιδιών με την εμφύσηση σε αυτά του σεβασμού στην καθεστηκυία τάξη. Η ανώτερη εκπαίδευση δεν ανήκε, κατά κανόνα, στις προτεραιότητες των δημογερόντων ή των οικογενειών.

Φυσικά, δεν μπορούσε να είναι μέσα στους αρχικούς στόχους η εθνική, ελληνική διαπαιδαγώγηση. Αν η εκπαίδευση είχε από την αρχή έναν έντονο ιδεολογικό χαρακτήρα, η ιδεολογία που εμφυσείτο ακόμα και το 1844 ήταν κυρίως ο τοπικός πατριωτισμός. Παραδόξως, η ελληνοφωνία των κατοίκων έκανε να τονίζονται κυρίως οι κοινωνικοί στόχοι της παιδείας, καθώς ο γλωσσικός εξελληνισμός δεν αποτελούσε πρόβλημα. Η πατρίδα άρχιζε και τελείωνε στη Σινασό, όπως και η πολιτική της δημογεροντίας που προσπαθούσε να προφυλάξει την τοπική κοινωνία, κλείνοντάς την μέσα σε ένα ασφυκτικό προστατευτικό περιβλήμα. Οι ντόπιοι χριστιανοί προύχοντες εκμεταλλεύθηκαν την πολιτική ανοίγματος των στεγανών, ισονομίας και ενοποίησης του χώρου που εφάρμοζε η οθωμανική κυβέρνηση στην περίοδο του Τανζιμάτ για να επιδιώξουν ένα κοινωνικό όραμα χωριστής ανάπτυξης που παρέπεμπε σε προηγούμενες εποχές. Οι Σινασίτες είχαν περισσότερες σχέσεις με την πρωτεύουσα, παρά με τα χωριά και τις πόλεις της Καππαδοκίας και από αυτά αποκλειστικά με έναν περιορισμένο αριθμό ελληνοφώνων χωριών της περιοχής τους. Πάντως, ανεξάρτητα από τις προθέσεις των εμπνευστών τους, τα σχολεία με την κινητικότητα των εκπαιδευτικών, τα βοηθήματα και το αστικό πνεύμα της παιδείας συνέβαλαν αποφασιστικά στη μεταλλαγή των «Ρωμαίων» της Σινασού σε υπηκόους της οθωμανικής Αυτοκρατορίας με ελληνική συνείδηση, χωρίς η μετεξέλιξη αυτή να είναι γενική, ομοιόμορφη και ανέκκλητη. Όταν, όμως, λειτούργησε το παρθεναγωγείο το 1871, ο κύριος στόχος ήταν πλέον «εθνικός», η διάδοση της ελληνικής γλώσσας στους τουρκόφωνους χριστιανούς της Καππαδοκίας. Στο μεταξύ, οι λίγοι ντόπιοι λόγιοι που πήραν ανώτερη μόρφωση

στην Κωνσταντινούπολη ή την Αθήνα και στους οποίους οφείλουμε αξιόλογες πραγματείες για τη Σινασό και την περιοχή της γίνονταν φορείς της ελληνικής εθνικής ιδεολογίας. Ήδη, από την πρώτη τέτοια μελέτη, τα Καππαδοκικά του δεκαοκτάχρονου Μεγαλοσχολίτη Νικόλαου Ρίζου εισήχθηκε το τριμερές σχήμα της ελληνικής ιστορίας του Κωνσταντίνου Παπαρρηγόπουλου με ρητή αναφορά στο έργο του ιστοριογράφου της Αθήνας.

Περίοδος κρίσης

Η τάξη των πραγμάτων στην ελληνική κοινότητα της Σινασού άρχισε να αμφισβητείται από το 1869. Η οθωμανική διοίκηση, αλλά και το Οικουμενικό Πατριαρχείο ακολουθώντας τις δικές τους λογικές ενοποίησης του χώρου αφαιρούσαν από τη δημογεροντία ή της αμφισβητούσαν βασικές της λειτουργίες. Παράλληλα, η προοδευτική παρακμή του συνεκχιακού συστήματος μείωσε την πολιτική ισχύ των μαστόρων των χαβιαράδων. Από το 1873 η εκλογή της δημογεροντίας πραγματοποιούνταν στη Σινασό, χωρίς όμως να αλλάξει ο ολιγαρχικός χαρακτήρας του σώματος και η σύνθεσή του. Τον μεγαλύτερο όμως κλονισμό στο σύστημα τον έφερε η αγροτική κρίση των ετών 1874/75. Η συμπληρωματική σχέση αγροτικών και αστικών εισοδημάτων ανατράπηκε με τη συρρίκνωση των πρώτων και για όλο περισσότερους Σινασίτες η μετανάστευση στην πρωτεύουσα έτεινε να μετατραπεί σε μόνιμη. Αργότερα, οι νέες μορφωμένες στο παρθεναγωγείο γυναίκες, αναζητώντας ένα λιγότερο περιοριστικό περιβάλλον αποτέλεσαν έναν επιπλέον παράγοντα που η μετανάστευση έγινε οικογενειακή και πήρε μόνιμο χαρακτήρα.

Η κρίση διήρκεσε και όλη τη δεκαετία του 1880 και μόνο στο γύρισμα προς τον 20ό αιώνα μια νέα γενιά προυχόντων που σταδιοδρόμησαν εμπορικά έξω από το πλαίσιο των συντεχνιών των πατεράδων τους ανέλαβαν την ηγεσία της δημογεροντίας ακολουθώντας μια πιο ανοικτή πολιτική και αμβλύνοντας τις διαφορές της εσωτερικής κοινωνικής ιεραρχίας. Γαλουχημένοι με την ελληνική εθνική ιδεολογία ήταν όμως ταυτόχρονα πιο πρόθυμοι να εκμεταλλευθούν τις δυνατότητες που τους προσέφερε ο εκσυγχρονισμός των θεσμών και των υποδομών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Με αυτό το πνεύμα, επιχειρήσαν να συγκρατήσουν τον πληθυσμό στον τόπο, επιχειρώντας την αξιοποίηση των αγροτικών πόρων με σύγχρονες μεθόδους, ώστε να μπορέσει να επωφεληθεί η τοπική οικονομία από τις αγορές που θα έφερνε κοντά της η επέκταση του σιδηροδρομικού δικτύου. Τα σχέδια αυτά ανατράπηκαν από την επανάσταση των Νεότουρκων σε μία πρώτη φάση, και τελικά οριστικά από τον πόλεμο και την ανταλλαγή των πληθυσμών. Το 1924 έφυγαν λίγο περισσότεροι από 1.000 Σινασίτες για την Ελλάδα, οι υπόλοιποι είτε είχαν ήδη μεταναστεύσει εδώ ή σε υπερπόντιες χώρες είτε είχαν εγκατασταθεί μόνιμα στην Κωνσταντινούπολη και εξαιρέθηκαν από την Ανταλλαγή. ❧

Οικονομική ζωή και μετανάστευση

Του **ΣΤΑΥΡΟΥ Θ. ΑΝΕΣΤΙΔΗ**

Ερευνητή, Κέντρο Μικρασιατικών
Σπουδών

«**Ο**ΛΟΣ ο κόσμος αυτός της Γούρνας μας, Χριστιανικός και προπάντων Μουσουλμανικός, χρηματιζόταν από το χωριό μας. Άλλος πουλούσε τα γεωργικά του προϊόντα, άλλος ξύλα και κάρβουνα, άλλος εργαζόταν στα αγροτικά μας χτήματα και στα γιαπιά», μαρτυρεί ο Σεραφείμ Ν. Ρίζος. Οικονομικώς πάντως η Σινασός δεν ευτύχησε ιδιαίτερα. Είναι αποκαλυπτικός επ' αυτού ένας άλλος πρόσφυγας Σινασίτης: «Δεν υπήρχε καθαρώς βίος ποιμενικός ή κτηνοτροφικός ή μελισσοκομικός ή μεταλλουργικός –αλιευτικός καθόλου– ή γεωργικός ή εμπορι-

κός. Κανένας κλάδος του βίου δεν επισκίαζε τον άλλον. Όλοι ο εις μετά τον άλλον εάν υπήρχαν ήσαν απλώς βιοποριστικά ασχολία».

Τα σπίτια των Ρωμιών είχαν κατά κανόνα τον κήπο (μπαχτσέ) τους. Έτσι, καλύπτονταν κάποιες ανάγκες του νοικοκυριού (πατάτες, όσπρια, φρούτα, λαχανικά). Οσοι εξάλλου κατείχαν χωράφια (ταρλάδια) σπέρνανε δημητριακά. Η σπορά γινόταν από Τούρκους αγρότες (τσιφτσιδες), οι οποίοι, όμως, χρησιμοποιούσαν τα ζώα των Ρωμιών. Το άλεσμα των σιτηρών γίνονταν σε τρεις νερόμυλους, στα Ποτάμια, σε απόσταση μισής ώρας έξω από την κωμόπολη. Πολλές από τις γύρω τοποθεσίες της Σινασού κατακλύζονταν από αμπέλια. Κάθε οικογένεια παρήγαγε το κρασί της χρονιάς, καθώς και μεγάλη ποσότητα από

πετιμέζι για την περίοδο του χειμώνα και της Σαρακοστής. Διέθετε επίσης λίγα οικόσιτα ζώα: μία ή δύο αγελάδες, έναν γάιδαρο ή ένα άλογο, πρόβατα ή γίδια. Για τη βοσκή, κάθε συνοικία προσλάμβανε έναν Τούρκο βοσκό, γιατί οι Ρωμιοί σινασίτες ήταν συνήθως στην ξενιτιά. Από το γάλα έκαναν ξινόγαλα, τυρί, βούτυρο, γιαούρτι και «σουσμέ» (γιαούρτι στραγγιστό αλατισμένο). Τα νοικοκυριά διέθεταν επίσης κυψέλες (πιτέκια), τις οποίες τοποθετούσαν είτε στα δώματα των σπιτιών είτε στα χωράφια. Κομμάτι από κηρύθρα (κουμέτσι) προσφέρονταν ως γλύκισμα στα παιδιά ή στους επισκέπτες.

Οι επαγγελματικές ασχολίες αφορούσαν κυρίως τους κατοίκους του Προκοπίου. Οι Σινασίτες ήταν έμποροι και μεταπράτες. Στη Σινασό οι βιο-

▲ *Ο αραμπάς, το μέσο μεταφοράς που χρησιμοποιούσαν οι Σινασίτες ως το Αβανός, μικρή πόλη, απ' όπου έφευγαν ή έρχονταν τα ταξιδιωτικά καραβάνια της Πόλης (φωτ.: αρχείο Κέντρον Μικρασιατικών Σπουδών).*

◀ **Ο Τρύφων Γαπασαχάλογλου από τη Σινασό, έμπορος χαβιαριού στην Κωνσταντινούπολη σε φωτογραφία του 1880. Δηλωτική του πλούτου είναι η ενδυμασία. Οι Σινασίτες που μετανάστευαν στην Κωνσταντινούπολη ασχολούντο κατά κανόνα με το εμπόριο. (φωτ.: αρχείο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών).**

Στην Πόλη οι Σινασίτες απασχολήθηκαν αρχικά ως ελαιοτριβείς, κατασκευάζοντας λινέλαιο και σουσαμέλαιο, ως παντοπώλες και ως ιχθυοπώλες. Οι τελευταίοι, μεταστράφηκαν με τον καιρό στην εμπορία παστών ψαριών, ενώ κατά την περίοδο των νηστειών πουλούσαν χαβιάρι, αυγοτάραχο και άλλα θαλασσινά. Έτσι, δημιουργήθηκε η συντεχνία των χαβιαράδων που αποτελείτο μόνον από Σινασίτες, ενώ αργότερα επιδόθηκαν και στο εμπόριο υφασμάτων και την τροφοδοσία πλοίων.

Ο εκπατρισμός των Σινασιτών διαρκούσε συνήθως έως το 50 έτος της ηλικίας τους οπότε, έχοντας εξασφαλίσει εισόδημα ανάλογο των αναγκών τους, επέστρεφαν για να καρπωθούν τα κέρδη τους. Όμως, συν τω χρόνω, και παρά τη βελτίωση των συγκοινωνιών, όλο και περισσότεροι παρέμεναν μόνιμα στην Πόλη, μαζί με τις οικογένειές τους, απαλλαγμένοι από τη «γάγγραινα των ταξιδιών». Σε αυτό το γεγονός άλλωστε οφείλεται και η πληθυσμιακή αφάιμαξη της Σινασού από τα τέλη του 19ου αιώνα έως και την Καταστροφή. ❧

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

1. Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, Αρχείο Προφορικής Παράδοσης, Καπαδοκία 339, Περιφέρεια Προσοπίου, φάκελλος 8 : Σινασός.
2. Μακρόπουλος Ηλίας Πρ., «Υπό την σιάν των προγόνων : Ιστορικά σημειώματα της Καπαδοκικής πόλεως Σινασού και της εν αυτή οικογενείας Μακροπούλου. Εξ οικογενειακών πηγών συλλεγμένα και καταρτισθέντα», χ. τ., 1948, σσ. 7-8.
3. Ροΐδης Στυλιανός, Η κοινοτική οργάνωση στην Σινασό, [Αθήνα, 1978], σ. 4.
4. Σαραντίδης Αρχέλαος Ι., Η Σινασός ήτοι θέσις, ιστορία, ηθική και διανοητική κατάστασις, ήθη, έθιμα και γλώσσα της εν Καπαδοκία κωμοπόλεως Σινασού, Αθήνα, 1899, σσ. 32-35.
5. Σεραφείμ Ρίζος, Η Σινασός. Πότε πήγαν οι Σινασίτες στην Πόλη, Νέα Σινασός, 1958 (Χειρόγραφα Κέντρου Μικρασιατικών : Καπαδοκία 97).
6. Σεραφείμ Ρίζος, Σινασός. Της Πόλης η Στράτα, Νέα Σινασός, 1966 (Χειρόγραφα Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών : Καπαδοκία 124).
7. Σταματόπουλος Κώστας, «Η οικονομική ζωή», Η Σινασός της Καπαδοκίας (= Sinasos in Cappadocia, Αθήνα, 1986, σσ. 53-62.

τεχνίες και τα εργαστήρια ήταν ευάριθμα. Υπήρχαν μερικά ραφεία, ψιλικατζίδικα, καταστήματα εμπορικών, φαρμακεία, μπακάλικα, τσαγκαράδικα και καζαντζίδικα (χαλκουργεία), ενώ οι κρεοπώλες ήταν Τούρκοι. Τα καφενεία ανήκαν σε Ρωμιούς και Τούρκους.

Μετανάστευση

Με μια καλή καλλιέργεια των χωραφιών, όσοι διέθεταν βεβαίως, είχαν τη δυνατότητα στοιχειώδους οικονομικής διαβίωσης. «Οι άνδρες όμως δεν προτιμούσαν αυτόν τον δύσκολο τρόπο της άχαρης γεωργοκτηνοτροφικής ζωής και κατέφευγαν στην ξενιτιά να κερδί-

σουν την ζωή τους. Έτσι, την υπόλοιπη χρονιά το οικονομικό πρόβλημα έλυνε η ξενιτιά». Μερικοί έφευγαν άνοιξη και επέστρεφαν το φθινόπωρο, εργαζόμενοι στη Νιγδη, στα Αδανα ή στη Μερσίνα. Οι περισσότεροι μετανάστευαν στην Κωνσταντινούπολη. «Έπρεπε να πάνε στις Πόλης τα μαγαζιά, να υποφέρουν μαστόρων ντέρτια και να γίνουν άνθρωποι, αλλιώς δεν είχαν υπόληψη». Στις συνοικίες του Επταπυργίου (Γεντι-Κουλέ) και των Υψωμαθίων η παρουσία των Καπαδόκων ήταν εμφανής. Η παροικία των Σινασιτών αποτελούσε ξεχωριστή κοινότητα, η οποία υποδεχόταν και βοηθούσε όλους όσους πρωτοέφθαναν από τη γενέτειρα. Γράφει χαρακτηριστικά ο Ι. Σαρα-

ντίδης Αρχέλαος το 1899: «Εν Κωνσταντινουπόλει δε εκτός των εμπορικών σχέσεων, ουδεμίαν άλλην κοινωνικήν σχέσιν και επικοινωνίαν μετά των κατοίκων της πόλεως έχουσιν, αλλ' αποτελούσι και ενταύθα τρόπον τινά ιδίαν κοινότητα, αναθέτοντες των μεταξύ αυτών διαφορών την λύσιν εις την αντιπροσωπείαν της δημογεροντίας ή εις διαιτησίαν (λόντζαν) Σινασέων, πάντα δε νέηλυν εκ Σινασού παίδα παραλαμβάνουσιν εν τοις καταστήμασιν αυτών και εποπτεύουσι μέχρι της ενηλικιώσεως την συναστροφήν και τας εξωτερικάς αυτού σχέσεις, φροντίζοντες να κεντώσι καταλλήλως τας λεπτοτέρας αυτού προς την πατρίδα και τους εν αυτή οικείους χορδάς».

Το σινασίτικο σπίτι

Του **ΣΤΕΛΙΟΥ ΡΟΪΔΗ**

Αρχιτέκτονας

ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ που ακολουθεί καλύπτει τα σπίτια των Ρωμιών κατοίκων της Σινασού, επειδή αυτά και μόνον παρουσιάζουν αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον. Στα σπίτια των Τούρκων –ήταν πολύ λιγότεροι απ’ τους Ρωμιούς– δεν γίνεται καμία αναφορά επειδή ήταν υποτυπώδη λόγω του ότι το κοινωνικό, πολιτισμικό και βιοτικό τους επίπεδο ήταν πολύ χαμηλό. Εκτός από λίγους δημόσιους υπαλλήλους οι υπόλοιποι ήταν αγρότες που δούλευαν στα κτήματα των Ρωμιών¹.

Ηδη όλα τα σπίτια των Ρωμιών, καθώς και οι εκκλησίες τους έχουν κηρυχθεί διατηρητέα από το τουρκικό κράτος λόγω της υψηλής αρχιτεκτονικής τους ποιότητας και καταβάλλεται κάποια προσπάθεια για τη διατήρησή τους.

Η φθορά που έχουν υποστεί μετά την ανταλλαγή των πληθυσμών που ακολούθησε τη Μικρασιατική Καταστροφή είναι μεγάλη γιατί αυτοί που τα κατοίκησαν, όταν υποχρεωτικά τα εγκατέλειψαν οι Σινασίτες, ήταν πάμπτωχες, πολύ χαμηλού μορφωτικού και οικονομικού επιπέδου. Ήταν τουρκικές οικογένειες που μεταφέρθηκαν εκεί απ’ την Ελλάδα στο πλαίσιο της ανταλλαγής.

Συντελεστές

Στη διαμόρφωση της αρχιτεκτονικής μορφολογίας των σπιτιών συνετέλεσαν οι ακόλουθοι παράγοντες:

α) Ο γεωγραφικός περίγυρος, οι κλιματολογικές και κοινωνικές συνθήκες.

Αν και η τοποθεσία όπου βρίσκεται η κωμόπολη διαθέτει κλίμα εύκρατο και έδαφος γόνιμο, ήταν απομονωμένη από τα μεγάλα εμπορικά κέντρα επειδή περιβαλλόταν από υψηλά και απροσπέλαστα βουνά. Συνεπώς όπως

δεν υπήρχε η δυνατότητα να αναπτυχθεί εμπόριο τοπικών προϊόντων, ακόμη κι επειδή η επιβαλλόμενη από το οθωμανικό κράτος φορολογία ήταν πολύ υψηλή οι Σινασίτες υποχρεώονταν να ξενιτευθούν στην Κωνσταντινούπολη. Εκεί εργάζονταν στα καταστήματα του Γαλατά και εξελίσσονταν σε πετυχημένους επιχειρηματίες. Κύρια ενασχόλησή τους το εμπόριο καβιαριού, ειδών παντοπωλείου, ναυτιλιακών ειδών, χρωμάτων και αλιπάστων. Ένα μέρος των κερδών που απέκμιζαν το διοχέτευαν στην πατρίδα τους όπου έκτιζαν τα πολυδάπανα αρχοντικά τους.

Την ντόπια παραγωγή τη διέθεταν για τις ανάγκες επιβίωσης των οικογενειών τους. Κι επειδή η παραγωγή ήταν άφθονη και τα συμπληρώματα που στέλνονταν απ’ την Πόλη πολλά, γι’ αυτό απαιτήθηκαν οι μεγάλοι αποθηκευτικοί χώροι που βρίσκουμε στα σπίτια τους².

Οι ανάγκες ασφάλειας στα σπίτια

▲ *Στα σπίτια της Σινασού γίνεται εκμετάλλευση των δυνατοτήτων που παρέχει η γύρω φύση, έχοντας ως κύριο οικοδομικό στοιχείο –λαξεύονιας παλιότερα, κίζονιας αργότερα– την πέτρα. Λόγω κόστους αλλά και δυσέρετων, χρήση της ξυλείας γίνεται μόνο στα απαραίτητα (φωτ.: «Η Σινασός της Καππαδοκίας», ολλογική έκδοση 1986).*

◀ *Οι πρώτες κατοικίες της Καππαδοκίας – και της Σινασού βέβαια – ήταν, για λόγους ασφάλειας, λαξευμένες στους ηφαιστειογενείς βράχους (φωτογραφία δεξιά). Κανονικές κατοικίες, με πλήρη πρόνοια για μακρά παραμονή και συχνά πολνώροφες, προσιταιούνταν κλείνοντας τις εισόδους με γιγάντιους τροχούς. Αργότερα, όταν οι γενικότερες συνθήκες και το βιοτικό επίπεδο το επέτρεψαν, άρχισαν να χτίζονται τα λίθινα σπίτια (φωτογραφία αριστερά) χωρίς, ωστόσο, οι υπόσκαπτες να εγκαταλειφθούν, αφού εχρησιμοποιούντο ως αποθηκευτικοί χώροι (φωτ.: από το Λεύκωμα «Η Σινασός της Καππαδοκίας», 1924).*

τους και η προστασία του πλούτου που περιέκλειαν απ' τα ζηλόφθονα μάτια των αλλοθρήσκων, ακόμη και η προστασία των εσωτερικών αυλών απ' τη μεγάλη ποσότητα του χιονιού που κάλυπτε τους δρόμους τον χειμώνα οδήγησε στην κατασκευή των υψηλών μανδροτοιχών που περιέβαλλαν τις αυλές και τα σπίτια.

β) Οικοδομικά υλικά:

Είναι γνωστός ο καθοριστικός ρόλος που παίζουν τα υλικά στη διαμόρφωση της αρχιτεκτονικής των κτιρίων.

Στα σπίτια της Σινασού διαπιστώνουμε έντονη τη σφραγίδα των δυνατοτήτων που παρέχει η γύρω φύση. Επειδή υπάρχει μεγάλη έλλειψη ξυλείας, κύριο οικοδομικό στοιχείο είναι η πέτρα. Η ξυλεία εξασφαλίζεται σε περιορισμένη ποσότητα από χώρους μακρινούς και μόνον για τις απαραίτητες ανάγκες. Γι' αυτό δεν συναντούμε ξύλινες στέγες πολλές, παρά μόνον αργότερα όταν τα οικονομικά των ιδιοκτητών βελτιώνονται. Ηδη το οθωμανικό καθεστώς απαγόρευε την κατασκευή στεγών στους χριστιανούς για να υστερούν –κατά την άποψή τους– σε εμφάνιση από τα μουσουλμανικά τα κτίσματά τους. Μόνον μετά τις μεταρρυθμίσεις του 1856 δόθηκε η άδεια.

Τα δώματα όσων σπιτιών δεν είχαν στέγη καλύπτονταν μ' ένα παχύ στρώ-

μα ηφαιστειού τούφου και αργίλου που συμπιέζονταν μ' έναν κύλινδρο, τον κυλιντήρα και του έδιναν την κατάλληλη κλίση για να κυλάει το νερό. Έτσι εξασφαλιζόταν κι η απαιτούμενη θερμομόνωση.

Τροφοδότης του κυριότερου οικοδομικού υλικού –της πέτρας– ο Αργαίος³. Η άφθονη πέτρα προμηθευόταν με πολύ χαμηλό κόστος, αλλά όπως ήταν αρκετά μαλακή η επεξεργασία της ήταν εύκολη και η λάξευση διακοσμητικών στοιχείων στην επιφάνειά της πολύ ευχερής. Στη δυνατότητα αυτή οφείλεται η αφθονία διακοσμημένων με λαξευμένες πέτρες όψεων των κτιρίων.

Ως προς τον προσδιορισμό του ρυθμού των κτιρίων θα τον χαρακτηρίσω «βυζαντινό» με την έννοια ότι είναι «πολυσυλλεκτικός» – έστω κι αν ο όρος είναι αδόκιμος. Καταφεύγω σ' αυτόν διότι τα αρχιτεκτονικά στοιχεία είναι φανερό ότι έχουν ως αφετηρία επιρροές απ' όλη τη Μέση Ανατολή, τη Μικρασία, τα Βαλκάνια, γιατί όχι και την κλασική Ελλάδα. Μα αυτό δεν ήταν το Βυζάντιο; Το επιχείρημα ενι-

σχύεται αν προσέξουμε κάποιες εικονογραφίες βυζαντινών χειρογράφων⁴, ορισμένα ερείπια του Μυστρά, μερικά φαναριώτικα σπίτια που είχαν διασωθεί στην Κωνσταντινούπολη ή κτίρια Σελτσουκικά⁵ στις γειτονικές με τη Σινασό πόλεις, και είναι γνωστή η έντονη πολιτισμική επίδραση των βυζαντινών στους Σελτσούκους, χωρίς να ξεχνάμε και την αρμενική επίδραση.

Από τις όψεις των κτιρίων απουσιάζει το ελληνικό «αέτωμα». Αυτό συνέβαινε επειδή οι ηφαιστειογενείς πέτρες έχουν περιορισμένη αντοχή στην κάμψη. Γι' αυτό προτιμήθηκαν κυρίως τα τόξα.

Επίσης πάνω από τις εισόδους συναντούμε το βυζαντινό «φεγγίτη», αλλού ωσειδή κι αλλού κυκλικό.

Οι πρώτοι κάτοικοι της Καππαδοκίας για να εξασφαλίσουν τη στέγασή τους το μόνο που κατόρθωναν ήταν να λαξεύουν τους ηφαιστειογενείς βράχους –που ήταν μαλακοί– και μέσα σε αυτούς να στεγάζονται (τρογλοδυτικές κατοικίες, ναοί και μοναστήρια στο goreme). Όταν αργότερα οι γενι-

κότερες συνθήκες και το βιοτικό επίπεδο βελτιώνονται άρχισαν να χτίζονται τα λίθινα σπίτια.

Αυτό το πέρασμα από τις απλές υπόσκαφες κατοικίες μέσα στους βράχους στα άρτια οργανωμένα κτιστά σπίτια χαρακτηρίζεται από τρεις περιόδους:

α) Τρωγλοδυτικές κατοικίες:

Η αρχή των κατασκευών αυτών στην Καππαδοκία, κατά συνέπεια και στη Σινασό ανάγεται στα χρόνια των Χετταίων (1900–1200 π.Χ.) και θα πρέπει να έχουν χρησιμεύσει όχι μόνον για ειρηνική εγκατάσταση, αλλά και ως καταφύγια προστασίας από εχθρούς⁶. Στη Σινασό υπήρχαν τέτοια καταλύματα τριών και τεσσάρων ορόφων⁷.

Εντυπωσιακή είναι η υπόγεια πόλη που έχει ανακαλυφθεί στη γειτονική με τη Σινασό Μαλακοπή (Derinkuyu) που έχει επιφάνεια 2.500 τ.μ. με οκτώ ορόφους μέσα στη γη⁸.

Περισσότερες πληροφορίες μπορούν να αντληθούν από το κεφάλαιο «Το Σινασίτικο σπίτι του Στ. Ροΐδη», στο δίγλωσσο τόμο «Η Σινασός της Καππαδοκίας» έκδοση National Trust for Greece - Ελληνικής Εταιρείας και Σωματείου «Νέα Σινασός» με την επιμέλεια των εκδόσεων «Αγρα».

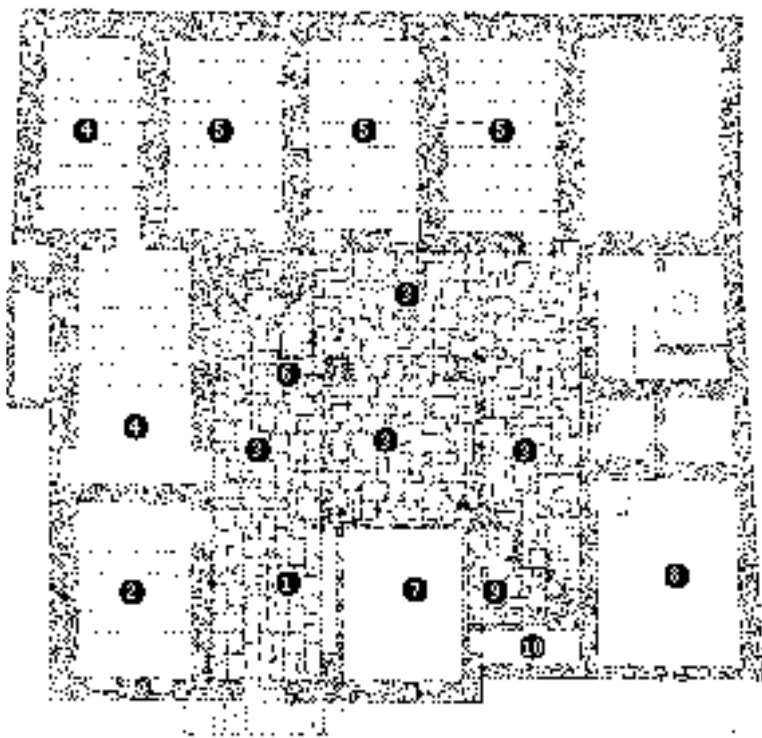
β) Μικτές κατασκευές:

Είναι η περίοδος κατά την οποία με τη βελτίωση των συνθηκών άρχισαν να κτίζουν μπρος στις εισόδους των

Παράγοντες που συνετέλεσαν στη διαμόρφωση της αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας της Σινασού

◀ *Τύποι σπιτιών της Σινασού. Ο αρχιτεκτονικός ρυθμός, πολυσυλλεκτικός, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί «βυζαντινός», έστω κι αν ως όρος είναι μάλλον αδόκιμος. Πάντως η σινασίτικη αρχιτεκτονική σονισιά ως σήμερα μοναδικό δείγμα «αστικού χώρου» σ' ολοκληρη την Καππαδοκία (φωτ.: από το Λεύκωμα «Η Σινασός της Καππαδοκίας», 1924).*

▲ *Κάτοψη ισογείου ενός αρχοντικού. Ο χαρακτηρισμός των χώρων έγινε βάσει των πληροφοριών που συγκεντρώσα. Οι σημερινοί κάτοικοι χρησιμοποιούν τους χώρους όπως αυτοί νομίζουν, με τρόπο τελείως διάφορο.*

1. Είσοδος και αυλή.
2. Αίθουσα υποδοχής (σουφάς).
3. Περιτύλιο. Στο κέντρο της αυλής, πιθανόν η καμινάκι και από κάτω στο υπόγειο ο πατάς.
- 4 Στάβλος.
5. Αποθήκες-κελάρια.
6. Κλίμακες ανόδου και καθόδου.
7. Μιντέρ-οντασί (επίσης δωμάτιο υποδοχής).
8. Το «Μέγα Σπίτι» (Mega Spít).
9. W.C. (Ακτιριά ή πόρπη).
10. Ορνιθώνας.

σπιλαιών αυτών και σε επαφή με αυτά σαν συνέχειά τους, ένα ή περισσότερα συμπληρωματικά δωμάτια, συνήθεια που δεν εγκαταλείφθηκε ποτέ μετά, λόγω των πλεονεκτημάτων που παρείχε⁹. Συμπεραίνουμε ότι υπήρξε μια τέτοια ενδιάμεση περίοδος και στη Σινασό, διότι πολλά από τα μεταγενέστερα αρχοντικά είναι κτισμένα κατ' αυτόν τον τρόπο.

γ) Αρτια και ολοκληρωμένα αρχοντικά:

Είναι αυτά που διατηρήθηκαν μέχρι σήμερα. Εκφράζεται μ' αυτόν τον τρόπο και η οικονομική άνθηση του ελληνισμού σε όλη τη Μικρασία, κυρίως με τα προνόμια που αναγνωρίστηκαν στις μειονότητες μετά τη συνθήκη των Παρισίων και τις μεταρρυθμίσεις του 1856 (Χατ-ι-Χουμαγιούν)¹⁰.

Εσωτερική διάταξη

Επειδή ο χώρος δεν μου επιτρέπει να επεκταθώ στην παρουσίαση όλων των τύπων των σινασίτικων σπιτιών θα περιορισθώ σε έναν χαρακτηριστικό τύπο κάτοψης ισογείου. Τον χαρακτηρισμό και τον τρόπο χρησιμοποίησης των χώρων τον έχω συμπεράνει από τις πληροφορίες που έχω αντλήσει από το έργο του Σινασίτη Λ. Τακαδόπουλου: «Η Σινασός που έσβησε» (Εκδοση σωματείου «Η Νέα Σινασός», Αθήνα 1982).

Προχωρώντας από την είσοδο προς το εσωτερικό του σπιτιού συναντάμε τους ακόλουθους χώρους:¹¹

1. **Η είσοδος** που είναι πάντοτε ιδιαίτερα φροντισμένη. Οδηγεί κατ' ευθείαν στην εσωτερική αυλή όπου τις καλές μέρες συγκεντρώνεται η οικογένεια και παίζουν τα παιδιά. Εξασφαλί-

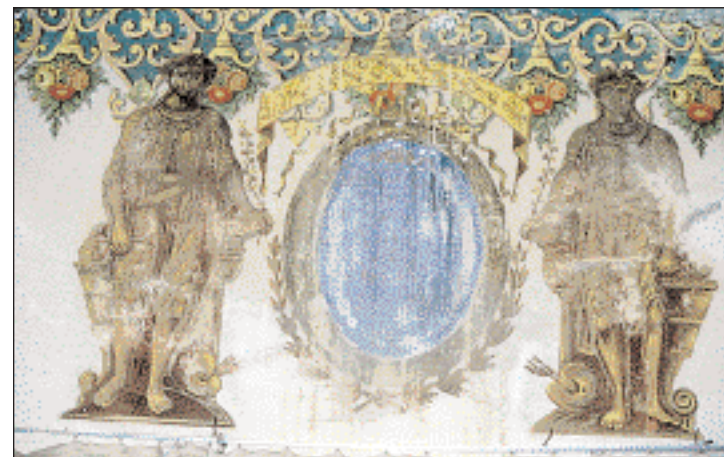
ζει επίσης τον εσωτερικό φωτισμό και αερισμό. Πολλές φορές η αυλή επικοινωνεί στο βάθος με έναν λαξευμένο στον βράχο χώρο στον οποίο ακουμπά το σπίτι. (Στην κάτοψη του παραδείγματος δεν υπάρχει).

2. **Αίθουσα υποδοχής (σουφάς) ή «καλό κάμαρη».** Είναι ο χώρος του καθημερινού καθιστικού και υποδοχής.

3. **Περιτύλιο.** Δεν υπάρχει σε όλα τα σπίτια, αλλά είναι χαρακτηριστικό στοιχείο. Βελτιώνει την αισθητική του χώρου, τους προστατεύει από τη βροχή, το χιόνι, τον χειμώνα αλλά και τον πυρωμένο ήλιο το καλοκαίρι. Στοιχείο που συναντάμε και στην κλασική ελληνική αρχαιότητα. Φαίνεται ότι μεταφέρθηκε στη Σινασό από Λάκωνες που είχαν εγκατασταθεί εκεί¹².

4. **Στάβλος.** Με μια κατάλληλη εσωτερική διαρρύθμιση φυλλασσόταν συγχρόνως τα αρνιά, ζωοτροφές και καύσιμα υλικά.

5. **Αποθήκες - κελάρια.** Εδώ αποθηκεύονταν όλα τα φαρμάκια και περιττά σκεύη του σπιτιού. Δεν υπήρχαν παλιατζήδες τότε αλλά και οι νοικοκυρές δεν έστεργαν να τα στερηνθούν. Τα κελάρια ήταν τα άδυτα του σπιτιού όπου εισερχόταν μόνο η οικοδέσποινα. Στις ειδικά λαξευμένες στους τοίχους εσοχές –τα «παθηνιά»– που καλύπτονταν με ξύλινες κατασκευές φυλλάσσονταν τα πολύτιμα και ακριβά τρόφιμα ή τα γλυκά, τα οπωρικά, τα παστά, τα χαβιάρια, τα αυτοτάραχα που έστελνε ο άνδρας του σπιτιού από την Πόλη. «Σέγια»¹³ τα ονόμαζαν. Εδώ φυλλάσσονταν και τα «πετμέζια» τα «λεντσέρια» (μαρμελάδες), τα δοχεία με τη ζάχαρη και τα παράγωγά της, τα κονιάκ, τα ρακιά κ.λπ.

◀ Στην εσωτερική διακόσμηση των οπιτιών –κατά κανόνα πλούσιότερη είναι η επίδραση της Κωνσταντινούπολης, όσο κι αν οι μπαρόκ επιρροές δεν λείπουν στις τοιχογραφίες, τα ξέλινα ταβάνια, τα ντουλαπόφυλλα και τις πόρτες (φωτ.: Μαρία-Φακίδη και Ντόρα Μηναΐδη).

6. Σκάλες ανόδου στον όροφο.
7. Μιντέρ οντασί ή ακουρ οντασί:¹⁴

Στα ελληνικά σπίτια το δωμάτιο δεν έχει καμιά σχέση με ακουρί. Φαίνεται πως ο χαρακτηρισμός έμεινε από τη χρήση αντίστοιχων χώρων σε τουρκικά σπίτια. Στην πραγματικότητα ήταν ένας χώρος υποδοχής περιποιημένος, όπου ορισμένες φορές κοιμίζαν επισκέπτες.

8. Το μέγα σπιτ'

Χώρος πολλαπλών χρήσεων όπου επιδεικνυόταν ο πλούτος του οικοδεσπότη με το μέγεθός του, αλλά και την ποιότητα και τον πλούτο του διακόσμου του. Εδώ φυλάσσονταν τα πύλινα, μεταλλικά και χάλκινα μαγειρικά σκεύη, οι ποδιές της νοικοκυράς, τα «αρχαλέτσια»¹⁵. Εδώ ήταν τοποθετημένη η ιαματοθήκη καθημερινής χρήσης, τα ερμάρια σιταριού, κριθαριού και δημητριακών. Το βάρος των προϊόντων μπορούσε να φθάνει ακόμη και μέχρι 3.000 οκάδες. Σε άλλο ερμάριο ήταν τοποθετημένα τα όσπρια και τα ψωμιά. Εδώ αποθηκεύονταν η περισ-

σευόμενη οικοσυσκευή, τα σεντούκια, σε όσα σπίτια δεν είχαν ειδικό δωμάτιο – σαντικιού σπιτ'¹⁶.

9. W.C. αποχωρητήριο (Αχταριά η πόρεψη στα σινασίτικα). Προορίζονταν για την τρέχουσα καθημερινή χρήση του σπιτιού. Το λουτρό βρισκόταν στον πάνω όροφο όπου προβλέπονταν και οι κοιτώνες, τα δωμάτια επισκεπτών και καθιστικά.

10. Ορνιθώνας Χώρος όπου διατηρούσαν τα πουλερικά.

Κατά κανόνα οι χώροι του σπιτιού ήταν όπως αναφέρονται παραπάνω. Βέβαια ανάλογα με την έκταση και τον όγκο του σπιτιού οι χώροι αυξομειωνόνταν.

Τα δωμάτια των άνω ορόφων βρισκόνταν διατεταγμένα γύρω σε ένα κωλ, πανομοιότυπα με τον τρόπο που συναντάμε στα μακεδονίτικα σπίτια.

Ιδιαίτερα ενδιαφέρων χώρος –ιδως στα σπίτια των πλουσιών– ήταν ο «πατός». Λαξευόταν μέσα στον βράχο σε σημαντικό βάθος και ήταν σκοτεινός. Φωτιζόταν και αεριζόταν από την αυλή μέσω μιας τρύπας ανοιγμένης στην

οροφή – την «καπνή». Εδώ συγκεντρώνονταν τα σταφύλια και στο πατητήρι (πατητήρ'ή αλώνι στα σινασίτικα) που είχε προβλεφθεί μέσα σ' αυτό πατιόνταν τα σταφύλια και παρασκευαζόταν το κρασί απ' τον μούστο (στα σινασίτικα «σιρά») που προέκυπτε. Η διαδικασία ήταν πολύ ενδιαφέρουσα.

Όπως ο «πατός» ήταν ένας χώρος με πολύ χαμηλή θερμοκρασία αντικαθιστούσε τα σημερινά ψυγεία. Εκεί αποθηκεύονταν συγχρόνως τα νωπά σταφύλια, τα οπωρικά, τα διάφορα είδη τυριών μέσα σε ειδικά πύλινα δοχεία –τα «τσικιά»– κι ό,τι άλλο είδος απαιτούσε ειδικές συνθήκες συντήρησης¹⁷.

Θέρμανση

Χρησιμοποιούσαν ειδικές κατασκευές για να θερμαίνονται τον χειμώνα. Η απλούστερη ήταν η λεγόμενη «σκέμνε»: Μια κυβική πύλινη κατασκευή διαστάσεων 60x60x60 εκ. κενή στο κέντρο της όπου τοποθετούσαν ένα μαγκάλι γεμάτο με κωνεμένα κάρβουνα και δίπλα διατηρούσαν ένα χάλκι-

νο δοχείο –το «γκιουγιούμι»– γεμάτο νερό που ζεσταίνονταν για να έχουν στη διάθεσή τους το απαραίτητο ζεστό νερό για κανέναν καφέ, τσάι κ.λπ. Οι οικοδεσπότες και οι επισκέπτες τον χειμώνα κάθονταν γύρω του¹⁸.

Μια πιο σύνθετη κατασκευή θέρμανσης και παρασκευής φαγητού ήταν το «τουντούρ». Στα μεγάλα σπίτια ήταν κατασκευασμένο σ' ένα ειδικό δωμάτιο, λαξευμένο στον βράχο που ονομαζόταν «χειμωνικό». (ΣΧΗμωτικό στα σινασίτικα). Το συναντάμε παντού στην Καππαδοκία. Ήταν ένας μεγάλος κυλινδρικός πύλινος σωλήνας μήκους περίπου 100 εκ. και διαμέτρου 50 εκ. Ήταν μια πολύ ενδιαφέρουσα κατασκευή που τη βύθιζαν με ειδικό τρόπο στο έδαφος κι εκεί μέσα άναβαν τη φωτιά. Μ' έναν ειδικό σωλήνα εξασφαλιζόνταν ο αερισμός του χώρου και η απομάκρυνση του καπνού. Το άναμμα και η χρήση του «τουντουριού» για θέρμανση και μαγείρεμα απαιτούσαν ειδικές ικανότητες και ήταν ολόκληρη ιεροτελεστία¹⁹. Όσα σπίτια δεν είχαν ειδικά δωμά-

◀ Οι ανάγκες ασφάλειας και προστασίας των πλούσιων οδήγησαν στην κατασκευή υψηλών μανιρότοιχων με περίτεχνες σε διάκοσμο και άκρως ενδιαφέρουσες αρχιτεκτονικά ανυψώσεις (φωτ.: Ντόρα Μηγαϊδής).

για καθιστικό και ύπνο χρησιμοποιούσαν το «χειμωνικό». Εδώ συγκεντρώνονταν –ειδικά τους χειμώνες– η οικογένεια και οι επισκέπτες και εδώ οργανώνονταν οι βεγγέρες.

Τα σπίτια τα έκτιζαν κυρίως μαστόροι από το γειτονικό Προκόπι και κατά δεύτερο λόγο Πόντιοι. Οι Σινασίτες ήταν κυρίως έμποροι. Ξενιτεύονταν στην Πόλη όπου κέρδη στα κέρδη των επιχειρήσεών τους έστελναν στην πατρίδα τους τα απαραίτητα για την ανέγερση των αρχοντικών κτήρια. Πληροφορητές ως προς το θέμα των διακοσμήσεων καταθέτουν ότι μεταξύ των καλλιτεχνών που είχαν διακριθεί στον τομέα αυτό συγκαταλέγεται ο Σινασίτης ζωγράφος Μελετιάδης ο οποίος είχε κάνει ειδικές σπουδές στην Ρώμη και τη Βενετία, μιλούσαν ακόμη και για έναν Ιταλό ζωγράφο αγνώστου ονόματος.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. Οι πληροφορίες αντλήθηκαν από το σύγγραμμα του Σινασίτη

1. Σαραντιδής – Αρχελάου: Η ΣΙΝΑΣΟΣ (Αθήνα 1899)

2. Ομοίως

3. «Αρχαίος» (ERCİYAS) ανενεργό ηφαίστειο που δεσπόζει της περιοχής. Έχει ύψος 3.916 μ. Μετά τις αλληπάλληλες εκρήξεις του η λάβα που έχει κυλήσει έχει καταλάβει όλη την περιοχή.

4. Βλ. «Λαϊκή κατοικία στο Βυζάντιο» Πόπης Θεοδωρακάκου – Βαρελίδου. Δελτίο Συλλόγου Πολιτικών Μηχανικών, τεύχος 134–135, 1981.

5. Βλ. «Ιστορία Ελληνικού Έθνους». Εκδοτική Αθηνών τομ. Θ' σελ. 317 όπου υπάρχει η εξής αναφορά: «Αναφέρεται επίσης ότι υπήρχαν στο σουλτανικό κράτος Έλληνες ζωγράφοι, αρχιτέκτονες, ξυλουργοί, γιατροί και υφαντουργοί».

6. Βλ. έργο «Cappadoce» του Omer Demir σελ. 14. Αναφέρει ότι αντλεί την πληροφορία από το σύγγραμμα του Prof. Ekrem Akurgal: «Die Kunst Der Hittiter».

7. Περισσότερες πληροφορίες στο σύγγραμμα του Ι. Σαραντιδής. «Η Σινασός», Αθήνα 1899, σελ. 18.

8. Βλ. Omer Demir: Cappadoce: Berceay de l' Histoire: Εκδοσπ: Nevsehir – Turkey, 1978.

9. Από καμιά πηγή δεν διαπιστώνεται το πότε οι Σινασίτες άρχισαν να κτίζουν τα πρώτα προσκολλημένα στα σπήλαια σπίτια τους. Μένω με την εντύπωση ότι η φάση αυτή ακολούθησε την άνοδο του βιοτικού επιπέδου ιδίως μετά τον Κριμαϊκό Πόλεμο που έπαιξε καθοριστικό ρόλο σ' αυτήν την άνοδο. Θα έπαιζαν ακόμη ρόλο τα μέτρα φιλελευθροποίησης που πάρθηκαν μετά το 1839.

10. Περισσότερες πληροφορίες για τη διάταξη του εσωτερικού των σπιτιών, τις χρήσεις των χώρων και τις διακοσμήσεις στον τόμο «Η Σινασός της Καππαδοκίας» – Εκδοσπ: National Trust for Greece - Ελληνικής Εταιρείας και Σωματείου «Νέα Σινασός» Αθήνα, σελ. 113–160, άρθρο Στ. Ροΐδη.

11. Το σχεδιάγραμμα έχει εξασφαλισθεί από το παραπάνω σύγγραμμα σελ. 128.

12. Βλ. Σύγγραμμα: «Γύρω από τις αξέχαστες πατρίδες» του Σινασίτη

εκπαιδευτικού Γεωργίου Χρ. Δημοπούλου, Αθήνα 1979, σελ. 78.

13. «Σέγια», φαίνεται ότι προέρχεται από την τουρκική λέξη Sey=πράγμα.

14. Στα τουρκικά Oda = οντά = δωμάτιο. Minder = μιντέρ = ντιβάνι καλυμμένο με μαξιλάρια. Ahir = αχίρ = αχούρι, στάβλος.

15. Κατά τον Σινασίτη Α. Τακαδόπουλο το «αρχαλέτσι» ήταν ύφασμα χοντρό, στολισμένο με μετάξιες διακοσμήσεις ή κουκούλια κομμένα αστεροειδώς ή σταυροειδώς και με διάφορα οστρακοειδή και πουλίες. Το φορούσαν οι γυναίκες καλύπτοντας τον δεξιό ώμο και μέρος του στήθους και τη ράχη. Στήριζαν πάνω του τα δοχεία του νερού που κουβαλούσαν από τη βρύση, για να μη βραχεί το φόρεμά τους.

16. Σεντούκι = σαντούκι = το τουρκικό Sandik, σαντίκ.

17. Λεπτομέρειες στο έργο του Α. Τακαδόπουλου: «Η Σινασός που έσβησε. Εκδοσπ σωματείου «Νέα Σινασός», Αθήνα 1982.

18. Οπως το 17.

19. Οπως το 17.

Μουσική και τραγούδι

Του **Μ. Φ. ΔΡΑΓΟΥΜΗ**

Μουσικολόγος – Διεθνή Μουσικού Λαογραφικού Αρχείου του Κ.Μ.Σ.

Ο ΠΡΩΤΟΣ που ασχολήθηκε με τη μουσική του καππαδοκικού τραγουδιού ήταν ο Γεώργιος Παχτικός (1869 - 1916). Το βιβλίο του «260 Δημώδη Ασμάτα» (Αθήνα 1905) ξεκινά με 34 καππαδοκικές μελωδίες, όπου περισσότερες από τις μισές είναι σινασίτικες. Δηλαδή τραγούδια που αν και συνηθίζονταν τότε πολύ σε αυτήν τη συγκεκριμένη κωμόπολη, ήταν γνωστά και στα υπόλοιπα ελληνόφωνα χωριά της Καππαδοκίας. Μάλιστα μερικά είχαν έρθει από άλλες περιοχές και κυρίως από την Πόλη με την οποία οι Καππαδόκες είχαν στενές επαφές.

Αλλά η κυριότερη πηγή για το σινασίτικο τραγούδι είναι το σύγγραμμα του Σωφρόνη Θ. Σωφρονιάδη «Η Σινασός της Καππαδοκίας και τα Δημοτικά της Τραγούδια» (Αθήνα 1958). Η συλλογή αυτή περιέχει 32 μελωδίες από τη Σινασό και μία από τα Φάρασα. Όλα αυτά τα τραγούδια, που παρουσιάζονται με τα πλήρη κείμενά τους, είναι διασκευασμένα για μια σόλο φωνή και πιάνο. Στο μουσικό μέρος του βιβλίου

προτάσσεται μια εκτεταμένη προεισαγωγή, σε δύο κεφάλαια, με στοιχεία για την τοπική γεωγραφία, ιστορία, παραδόσεις, θρύλους, ήθη κι έθιμα, καθημερινή ζωή, γλέντια, γιορτές και πανηγύρια.

Δuo λόγια τώρα για το πρόσωπο του συγγραφέα που απ' ό,τι ξέρω δεν αναφέρεται στα εγκυκλοπαιδικά λεξικά. Τις πληροφορίες αυτές μου τις έδωσε το 1983 ο αδελφός του Αλέξανδρος. Ο Σωφρ. Σωφρονιάδης (1903-1973) γεννήθηκε στη Σινασό, αλλά τελείωσε στο Σχολαρχείο στο St. Joseph της Πόλης. Από νωρίς ενδιαφέρθηκε για τη μουσική και έπειτα από μαθήματα δι' αλληλογραφίας μ' ένα Ελβετικό Ωδείο πήρε δίπλωμα.

Την περίοδο της ελληνικής κατοχής της Πόλης ανέπτυξε αξιόλογη εθνική δράση και έτσι μετά την Καταστροφή του '22 οι Τούρκοι τον απέλασαν. Πήγε τότε στη Μυτιλήνη και μετά στο Παρίσι, όπου ολοκλήρωσε τις μουσικές του σπουδές και έγινε καθηγητής στην «Ecole Normale de Musique». Εκεί δίδαξε ως το τέλος της ζωής του, εκτός από ένα χρονικό διάστημα (1937-1946) που έμενε στην Αθήνα. Μερικά από τα τραγούδια που

δημοσίευσε εκτελέστηκαν σε διάφορα ρεσιτάλ, όπως ένα που δόθηκε στην Αθήνα στην αίθουσα του «Παρνασσού», τον Ιούνιο του 1958.

Εκτός από τις δημοσιευμένες καταγραφές των Παχτικού και Σωφρονιάδη υπάρχουν ηχογραφήσεις σινασίτικων τραγουδιών (στην πλειονότητά τους αδημοσίευτες) στο Μουσικό Λαογραφικό Αρχείο του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών,

που έγιναν το 1930 με πρωτοβουλία της Μέλπως Μερλιέ, καθώς και στο Κέντρο Ερευνας Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών, που πραγματοποιήθηκαν το 1950.

Επίσης το Μουσικό Λαογραφικό Αρχείο σε αποστολή του στην Εύβοια το 1962 ηχογράφησε στο χωριό Νέα Σινασός της περιοχής Ιστιαιάς και μερικά άλλα μερικά δείγματα

από την εξαιρετη τραγουδίστρια Χριστίνα Σαραντίδου.

Λίγες εκδόσεις καππαδοκικών τραγουδιών σε δίσκους έχουν κάνει το Μουσικό Λαογραφικό Αρχείο, η Δόρα Στράτου, η Δόμνα Σαμίου και διάφοροι άλλοι συλλέκτες, όπως ο Γιώργος Μελίκης, ο Δημήτρης Κατσίκας και ο Γιώργος Κωνσταντζός. Επίσης, σύμφωνα με τον Κυριάκο Βλασιάδη, ο Σίμων Καράς

Περισσότερες από τις μισές καππαδοκικές μελωδίες είναι σινασίτικες

▼ *Συριτός χορός στη Σινασό κατά το τελευταίο αποκριάτικο γλέντι, πριν από την ανταλλαγή (φωτ.: από το Λεύκωμα «Η Σινασός της Καππαδοκίας», 1924).*

Η οικογένεια Ρίζου

Του **ΣΤΑΥΡΟΥ Θ. ΑΝΕΣΤΙΔΗ**

Ερευνητή στο Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών

ΠΡΟΚΕΙΤΑΙ για τρεις προσωπικότητες, οι οποίες με τη λογίτητά και τη φιλαλληλία τους επισφράγισαν την ύστερη περίοδο της πνευματικής και κοινωνικής ζωής της Σινασού:

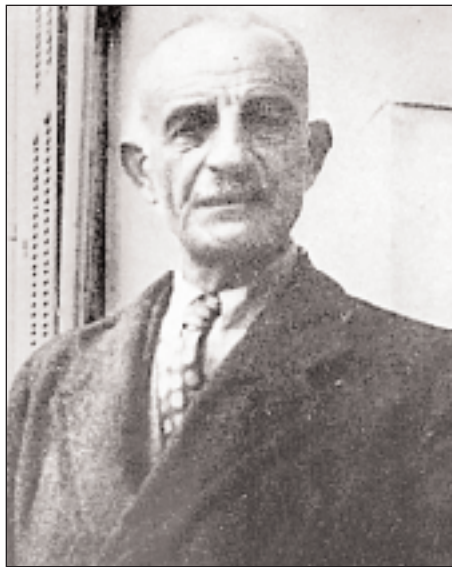
Σεραφείμ Ρίζος. Ο «πατήρ της κοινότητας» κατά τον Ι. Σαραντίδη Αρχέλαο. Γεννήθηκε το 1799 στη Σινασό και πέθανε το 1879 καθ' οδόν από την Κωνσταντινούπολη στη γενέτειρά του. Διέπρεψε στον εμπορικό τομέα αλλά και στη διαχείριση των κοινοτικών. Από τους πρωτοπόρους της αλληλοδιδασκτικής μεθόδου στη Μικρά Ασία. Συνετέλεσε στην ανέγερση αρρεναγωγείου, ενώ προσέφερε σημαντικά χρηματικά ποσά για τα κοινοτικά εκπαιδευτήρια. Κατήρτισε πλούσια σχολική βιβλιοθήκη και υποχρέωσε τους συναλλασσομένους με τους σινασίτες εμπόρους σε εισφορά υπέρ των σχολείων, ενώ κατέπεισε τη συντεχνία των χαβιραδών στην κατάργηση του ετήσιου συμποσίου τους προς όφελος του σχολικού ταμείου. Το 1839, με αναφορά του στο υπουργείο Οικονομικών, συνετέλεσε στην κατάργηση του διπλού κεφαλικού φόρου της κοινότητας και συνέβαλε τα μέγιστα στην εν γένει φορολογική της ανακούφιση. Με κόπους, δαπάνες και αγώνες δικούς του, άλλωστε, αποπερατώθηκε η οικοδομή του ναού των Ταξιαρχών και επισκευάσθηκε ο ναός του Αγίου Κωνσταντίνου. «Εν γένει έπραξεν υπέρ πατρίδος του όσα ουδείς των προ αυτού και των μετ' αυτών».

Νικόλαος Σ. Ρίζος. Γιος του Σεραφείμ Ρίζου, γεννήθηκε στη Σινασό το 1838. Ολοκλήρωσε τις εγκύκλιες σπουδές του στην Πατριαρχική Μεγάλη του Γένους Σχολή και σχεδόν με την αποφοίτησή του συνέγραψε και εξέδωσε τα «Καππαδοκικά ήτοι Δοκίμιον ιστορικής περιγραφής της Αρχαίας Καππαδοκίας, και ιδίως των επαρχιών Καισαρείας και Ικονίου», Κωνσταντινούπολη, 1856. Η ευρυμάθειά του, οι πνευματικές του ικανότητες και η ρητορική του δεινότητα τον κα-

◀ Ο **Σεραφείμ Ρίζος (1799-1879)**, από τους πρωτοπόρους της αλληλοδιδασκτικής μεθόδου στη Μ. Ασία, συντέλεσε οικονομικά κυρίως σε θέματα που αφορούσαν γενικότερα την παιδεία.

▶ Ο **Νικόλαος Σ. Ρίζος (1838-1893)**, επιφανής και αξιοσέβαστη πνευματική φημισμένη, εξέδωσε το 1856 στην Κωνσταντινούπολη σημαντικό σύγγραμμα για την αρχαία Καππαδοκία.

◀ Ο **Σεραφείμ Ν. Ρίζος (1882-1969)**, δημοκιστής, νηρέτης ως δάσκαλος στη γενέτειρά του και μετά την Ανταλλαγή συνέβαλε ουσιαστικά στην αποκατάσταση των προσφύγων συμπατριωτών του. Αφησε ογκώδη, ανέκδοτη μέχρι στιγμής, μονογραφία γύρω από τη Σινασό.

τέστησαν σύμβουλο των κατά καιρούς μητροπολιτών της Καισαρείας, ενώ η γνώμη του ήταν σεβαστή από τους τοπικούς άρχοντες του νομού Ικονίου. Πέθανε στη Σινασό το 1895 «μέχρι τελευταίας πνοής έτι ενδιαφερόμενος περί των της πατρίδος του και δίδοντας τελευταίας υπέρ αυτής συμβουλές».

Σεραφείμ Ν. Ρίζος. Γιος του Νικολάου Ρίζου, γεννήθηκε στη Σινασό το 1882. Τις εγκύκλιες σπουδές του πραγματοποίησε στη Σινασό, στην Ιερατική Σχολή Καισαρείας και στην Πατριαρχική Μεγάλη του Γένους Σχολή και ολοκλήρωσε στο δημόσιο γαλλικό λύκειο Galatasaray. Από την έναρξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου έως και την Ανταλλαγή υπηρέτησε ως διδάσκαλος στη γενέτειρά του, έχοντας ενεργό ανάμειξη στα κοινοτικά. Δημοτικιστής, οπαδός του Πάλλη και του Ψυχάρη, ανατάραξε τα ύδατα της εκπαίδευσης στη Σινασό με την εισήγησή του για την αναμόρφωση του μαθήματος των θρησκευτικών. Μετά την Ανταλλαγή εγκαταστάθηκε στην Εύβοια, όπου συνέβαλε στην αποκατάσταση των προσφύγων συμπατριωτών του και τη συγκρότηση του οικισμού της Νέας Σινασού. Στο πλαίσιο αυτό εξέδωσε και τη «Φωνή της Ιστιαίας». Από το 1950 έως και τον θάνατό του, το 1969 (Νέα Σινασός), αφοσιώθηκε στη συγγραφή μονογραφίας για τη Σινασό. Η ογκώδης και πολυσχιδή αυτή εργασία παραμένει ανέκδοτη και σε μορφή χειρόγραφο, κατατεθειμένη στο Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών (Χειρόγραφο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών: Καππαδοκία 84-125).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Λεβίδης Αναστάσιος Μ., «Πραγματεία περί πολιτισμού και διανοητικής αναπτύξεως των Καππαδόκων και των εκ Καππαδοκίας διαλαμψάντων επισήμων ανδρών από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι της σήμερον», ΖινζίνΔερέ, 1899, σσ. 374-375, 377-379.
- Προφορική μαρτυρία Νικολάου Σ. Ρίζου (Σινασός 1922 -).
- Σαραντίδης Αρχέλαος Ι., «Η Σινασός ήτοι θέσις, ιστορία, ηθική και διανοητική κατάστασις, ήθη, έθιμα και γλώσσα της εν Καππαδοκία κομποπόλεως Σινασού», Αθήνα, 1899, σσ. 97-99, 103-105.
- Τακαδόπουλος Λάζαρος, «Η Σινασός», Αθήνα, 1974, σσ. 7-10.

Εξοδος από τα πάτρια

Τα γεγονότα

Η ΣΥΜΒΑΣΗ περί ανταλλαγής ελληνικών και τουρκικών πληθυσμών (με εξαίρεση τους μουσουλμάνους της Δυτικής Θράκης και τους εγκαταστημένους μέχρι το 1918 Έλληνες της Κωνσταντινούπολης) υπογράφηκε στη Λωζάννη στις 3 Ιουλίου 1923, οριστικοποιώντας τα τελεσμένα.

Η Σινασός αποτελεί παράδειγμα μικρασιατικής κοινότητας που οργάνωσε μεθοδικά τον εκπατρισμό της και αναζήτησε εκ των προτέρων τόπο εγκατάστασης στην Ελλάδα, κινητοποιώντας τους μετανάστες συμπατριώτες της για βοήθεια και συμπαράσταση. Από τα πρακτικά που κατεγράφησαν στους κοινοτικούς κώδικες, οι οποίοι φυλάσσονται σήμερα στα Γενικά Αρχεία του Κράτους, προκύπτει ότι δημιουργήθηκε «Οικονομολογική Επιτροπή» με πρωτοβουλία της αντιπροσωπείας των Σινασιτών στην Πόλη, προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα θέματα του «σκληρού εκπατρισμού». Επιπλέον ιδρύθηκαν δύο επιτροπές στη Σινασό, στις 20 Ιουνίου 1924, το Σωματείο της βοηθητικής επί της Ανταλλαγής Επιτροπής και το Σωματείο για τη διεκπεραίωση των υποθέσεων του κτηματολογίου. Σκοποί των επιτροπών αυτών ήταν κατ' αρχήν η ανεύρεση τόπου εγκατάστασης στην Ελλάδα. Απορρίφθηκε η Παραμυθιά και οι Φιλιάτες για το σκεπτικό ότι εκεί υπήρχε αρβανιτιά και κινδύ-

νευαν από ληστρικές επιδρομές, έλειπαν οι δρόμοι και ήταν μεγάλη η απόσταση από τους κυριότερους λιμένες και τα εμπορικά κέντρα της Ελλάδας και Τουρκίας, ο τόπος μαστιζόταν από την ελονοσία, κ.ά. Προτάθηκαν άλλες περιοχές σε Χαλκιδική, Δυτική Θράκη και Κρήτη, αλλά τελικά έγινε δεκτή η πρόταση για εγκατάσταση στην Πάργα. Συγκεντρώθηκαν χρήματα από τους Σινασίτες της Αμερικής και της Πόλης για τη μεταφορά των απόρων του χωριού και την αποστολή της κοινοτικής και εκκλησιαστικής περιουσίας στην Ελλάδα. Καταγράφησαν τα ακίνητα, φωτογραφήθηκε το χωριό, έγινε η εκκαθάριση των ταμείων όλων των σωματείων. Τέλος οργανώθηκε η μεταφορά πληθυσμού και κινητής περιουσίας. Η μεταφορά των ανταλλάξιμων ξεκίνησε περί τα τέλη Αυγούστου και ολοκληρώθηκε στις 2 Οκτωβρίου 1924. Το τελευταίο τηλεγράφημα που αποστέλλει η Επιτροπή επί της Ανταλλαγής προς την «Αντιπροσωπεία» της Πόλης γράφει: «Σήμερα, 2 Οκτωβρίου 1924, φεύγουμε από την πατρίδα οριστικά».

Στις μαρτυρίες που ακολουθούν παρουσιάζονται τα συμβάντα και η επανάληψή τους τα επιβεβαιώνει συνθέτοντας με τεκμηριωτικό υλικό το ιστορικό πλέγμα της ανταλλαγής. Εξαιτίας της συγκινησιακής τους φόρτισης συνιστούν και τεκμήρια του ψυχολογικού κλίματος που συντρόφευσε την αποχώρηση των προσφύγων από τα πάτρια εδάφη ως την άφιξή τους στην Ελλάδα.

E.M.

▲ Η Επιτροπή Ανταλλαγής στη Μερσίνα. Εδώ έφταναν οι Σινασίτες περιμένοντας σειρά για να επιβιβαστούν σε βαπόρια που θα τους μετέφεραν στον Πειραιά (φωτ. «Προσφυγική Ελλάδα», 1992).

◀ **Ανάμεσα στα κειμήλια της κοινότητας που έφεραν οι Σινασίτες πρόσφυγες, η εικόνα του Αγίου Νικολάου από τον φερώνυμο ναό, πολιούχο της Σινασού και το Φιρμάνι (αντίγραφο) με τη Διαθήκη του Μωάμεθ. Σήμερα βρίσκονται στο Μουσείο του Σωματείου «Νέα Σινασόφ».**

Θρήνος, κλαυθμός και οδυρμός απ' άκρη σ' άκρη

Κωστής Ρίζος, Νέο Φάληρο (χωρίς χρονολογία)*

Ηταν Αύγουστος του 1924 όταν έφτασε και σ' εμάς το φοβερό μήνυμα της ανταλλαγής. Θρήνος, κλαυθμός και οδυρμός απ' άκρη σ' άκρη, μόλις ήλθε στη δημογεροντία η διαταγή της τουρκικής κυβερνήσεως, που μιλούσε για τον ξεριζωμό μας. Χωρίς καν να ερωτηθούμε, σαν να ήμασταν αγέλες προβάτων. ...Εσφίζαν τον πόνο τους, άφησαν καθένας τα προσωπικά τους πάθη και μίσση, σκέφτηκαν κι αποφάσισαν να ετοιμαστούν και να προσπαθήσουν να περισώσουν τουλάχιστον την κινητή περιουσία της κοινότητας, των εκκλησιών και των άλλων ιδρυμάτων και τις περιουσίες των κατοίκων. Ετσι σχηματίστηκε η Επιτροπή Αντάλλαγής υπό την προεδρία του αδελφού μου Ρίζου Ν. Ρίζου... [η οποία] συνεννοήθηκε αμέσως με τους Σινασίτες της Πόλης, εκείνους που διαχειρίζονταν την εκεί περιουσία της πατρίδας μας. Η Επιτροπή της Αντάλλαγής έκανε και κάτι άλλο: φορολόγησε τους πιο πλούσιους Σινασίτες που βρίσκονταν τότε στο χωριό. Με τα χρήματα αυτά ενίσχυσε τους απορότερους που δεν είχαν τα μέσα να πληρώσουν τα οδοιπορικά τους.

Κάθε οικογένεια μάζευε ό,τι πολύτιμο είχε κι ό,τι μπορούσε να σώσει και τα έκανε μπάλες. Τα άλλα, τα ζώα τους, τα έπιπλά τους, τα χωράφια τους, τα πουλούσαν στους Τούρκους που τα 'παιρναν για τίποτα... Δεν αφήσαμε τίποτα σχεδόν από τα κοινοτικά που να μην τα πάρουμε: τα ιερά σκεύη της εκκλησίας, των σχολείων μας τη βιβλιοθήκη, που είχε πολλά και ανεκτίμητα συγγράμματα, τη βιβλιοθήκη της μονής του Αγίου Νικολάου, σιγίλλια πατριαρχών και μητροπολιτών, φιρμάνια των σουλτάνων σε ιδιώτες ή στην κοινότητα, ακόμα και

το χάρισμα του ιερού βήματος των εκκλησιών. Ολα τα μαζέψαμε και τα αμπαλάραμε προσεκτικά και άρχισε η έξοδος...

Τέλη Σεπτεμβρίου με αρχές Οκτωβρίου αποχαιρέτισαμε για πάντα τη φιλότιπη μας πατρίδα. Οκτώ μέρες πριν από μας έφυγαν τα φορτία μας. Ήταν εξήντα εβδομήντα καμήλες με τα κοινοτικά μας κειμήλια και με πολλά ατομικά, τα πιο μεγάλα και βαριά. Έφυγαν πρώτα τα φορτία, γιατί θα αργούσαν στον δρόμο περισσότερο από μας. Μαζί τους κανείς χριστιανός δεν πήγε. Μόνο Τούρκοι αγωγιάτες χωριανοί μάς τα συνόδεψαν και δεν καταδέχτηκαν να μας πάρουν ούτε ένα προσόψι. Ολα άθικτα τα έφεραν ως τη Μερσίνα και μας τα παρέδωσαν. Σε μια βδομάδα περίπου άρχισαν να φεύγουν κι οι κάτοικοι... Οι Τούρκοι πάλι του χωριού μας -σ' εμάς δεν ήρθαν καθόλου Τούρκοι ανταλλάξιμοι-, πολύ λυπημένοι, μας αγκάλιαζαν και μας φιλούσαν... Πρώτοι έφυγαν οι άποροι. Προστάτης τους και οδηγός τους ήμουν εγώ. Ήταν διακόσιοι περίπου άνθρωποι και χρειάστηκαν σχεδόν σαράντα αμάξια για να μεταφερθούν. Κάθε αμάξι κόστισε 40 παγκανότες. Τα πλήρωσε η Επιτροπή απ' τα χρήματα που στείλαν απ' την Πόλη και απ' τους φόρους των πλουσίων. Εξι μέρες κάναμε για να φτάσουμε στο Ουλούκισλα κι από 'κει στη Μερσίνα.

...Πιο πίσω, τρεις τέσσερις μέρες μετά από μας, έφυγαν οι πλούσιοι με τα μέλη της Επιτροπής. Αυτοί έρχονταν με δικά τους ναύλα και γερά αμάξια κι έτσι 'φτάσαν στη Μερσίνα μια μέρα ύστερ' από μας. Στη Μερσίνα διανυκτέρευαν οι άποροι στον αυλόγυρο της εκκλησίας. Αλίμονο! Τη νύχτα έπασε μια βροχή, σωστός κατακλυσιμός. Οι άνθρωποι μουσκεύτηκαν ως το κόκ-

καλο. Τα πράγματά τους έπαθαν ζημιές μεγάλες. Το πρωί βρήκα με τα πολλά ένα εργοστάσιο ποτοποιίας. Τους μάζεψα όλους, πήραμε και τα πράγματά τους και τους πήγα εκεί να στεγνώσουν. Εκεί σ' αυτό το εργοστάσιο, καθίσαμε δεκατέσσερις μέρες περιμένοντας τα κρατικά βαπόρια να μας παραλάβουν. Γιατί βλέπεις, δεν ήμασταν μόνο εμείς που περιμέναμε. Βρήκαμε εκεί χριστιανούς απ' όλα τα χωριά, κι απ' τα βάρη της Ασίας ακόμη, που περιμέναμε να 'ρθει κι η σειρά τους για να φύγουν την Ελλάδα.

Τέλος πάντων μπήκανε όλοι οι άποροι Σινασίτες σε ένα βαπόρι κρατικό που θα μας έφερνε δωρεά μαζί με τα φορτία μας στον Πειραιά. Αρχηγός τους ήμουν πάντα εγώ. Ταξιδεύαμε δέκα δώδεκα μέρες. Το πώς περάσαμε αυτό το διάστημα δεν περιγράφεται... Ετσι με πολλά βάνεσα φτάσαμε πια στον Πειραιά. Τα φορτία μας μείνανε στο λιμάνι, εμάς μας πήγαν πρώτα πρώτα στον Αγιο-Γιώργη στο Κερασίνη για απολύμανση. Δεκαπέντε μέρες καθίσαμε εκεί.

Και τώρα που πατήσαμε για πρώτη φορά στη νέα μας γη, στη νέα πατρίδα, φάνηκε ακόμη μια φορά η εγκληματική αδιαφορία του σωματείου των Σινασιτών Πειραιώς. Η μεγάλη αυτή επιτροπή όλο και συνεδριάζε, όλο και αποφάσιζε και τίποτε πρακτικό και ωφέλιμο δεν γινόταν. Ετσι ούτε καν σκέφθηκαν τουλάχιστον να στείλουν μια μαούνα να μαζέψουν τα φορτία σε μέρος ασφαλισμένο και κατόπιν να τα παραδώσουν στους δικαιούχους...

(*Δημοσιεύτηκε στον τόμο Η Έξοδος, τ. Β', Μαρτυρίες από τις επαρχίες της Κεντρικής και Νότιας Μικρασίας, εισαγωγή-επιτοπεία: Πασχάλη Μ. Κυτρομηλίδη, επιμέλεια: Πάννη Μουρέλου, Αθήνα 1982, σ. 291-292).

«Πάτε στον παράδεισο και εμείς ερχόμαστε στην κόλαση»

Μαρία Χουνοπούλου (χωρίς χρονολογία)*

Μας έλεγαν, θα γίνει ανταλλαγή και δεν το πιστεύαμε. Είχαμε μια γριά για γιά και ρωτούσε διαρκώς θα φύγουμε ή όχι. Μια Τουρκάλα στη γειτονιά έλεγε: έμαθα ένα καλό νέο σήμερα, πως δεν θα σπκωθείτε. Κατόπιν όμως μάθαμε πως θα φεύγαμε και πουλήσαμε τα ρούχα μας. Οι Τούρκοι κλαίγαν που φεύγαμε. Εβαλαν χωροφύλακες και μας φυλάγαν στον δρόμο από τους Τούρκους των γύρω χωριών. Οι δικοί μας Τούρκοι δεν μας πείραζαν. Είχε ειδοποιήσει ο Κεμάλ να μην μας πειράξουν.

Οι φτωχοί φύγαν δωρεάν με αραμπάδες πριν. Τέτοιον καιρό φύγαμε (=τέλη Αυγούστου). Τότε που φεύγαμε οι Τούρκοι άπλωναν τη σταφίδα. Οι Τούρκοι που ήρθαν πήραν τ' αμπέλια μας και μεις τους δίναμε τα πράγματά μας για να μας δώσουν σταφύλια από τα αμπέλια μας. Είχαν γίνει τα σταφύλια όταν φύγαμε. Δεν τα είχαν όμως τρυγήσει ακόμη.

Δεν φύγαμε όλοι μαζί. Φεύγαν λίγοι λίγοι 20-30 αμάξια την ημέρα. Αυτά πήγαιναν στο Ουλούκισλα και ξαναγύριζαν. Οι αραμπάδες ήταν τουρκικοί. Μια βραδιά κοιμηθήκαμε στην Ανακού για μια έξω από τη Νίγδη, αφού περάσαμε από τη Νίγδη. Όταν πηγαίναν για το Ουλούκισλα τους έπιασε βροχή και δεν είχαν ακόμη στήσει τις σκηνές. Το τρένο δεν το ήξεραν. Όταν το είδαν έλεγαν: Τι σύννεφο είναι αυτό που έρχεται; Όταν είδαν τη θάλασσα έλεγαν: Είναι κι άλλη ακόμη η θάλασσα; Τη θάλασσα τη φοβόνταν.

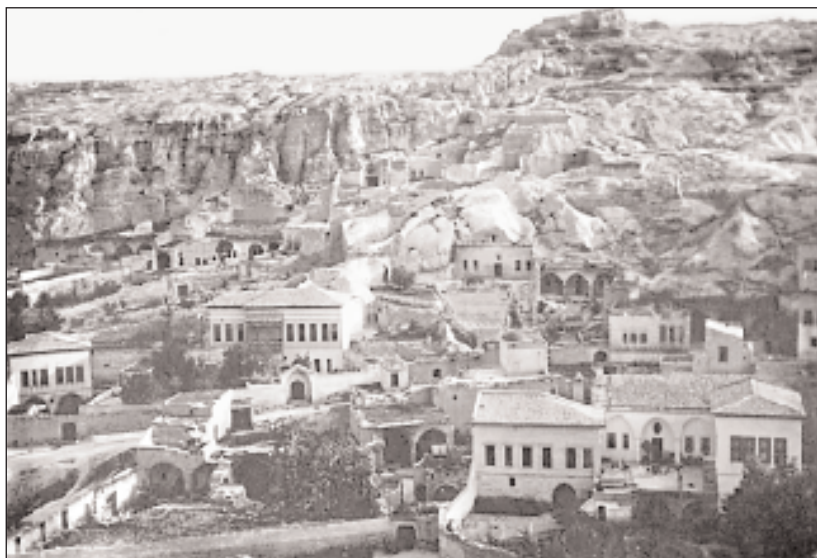
Τους πρόσφυγες τους Τούρκους τους βρήκαν στον δρόμο και τους έλεγαν οι Τούρκοι: πάτε στον παράδεισο και εμείς ερχόμαστε στην κόλαση. Γιατί αυτοί έρχονταν από τη Θεσσαλονίκη. Από το Ουλούκισλα με το τρένο ήρθαν σε ένα μέρος σκοτεινό, το Κολτσούκ. Εκεί σταμάτησε το τρένο και τους είπαν να μην μιλούν γιατί οι Τούρκοι εκείνοι ήταν κακοί.

Κατόπιν πήγαν στη Μερσίνα. Κατέβηκαν στην πλατεία και μπήκαν σ' ένα κλωστήριο αρμένικο που το είχαν επιτάξει οι Τούρκοι για τους πρόσφυγες. Μείναν εκεί 15 μέρες, άλλοι σε σκηνές, άλλοι σε εκκλησίες, εργοστάσια κ.λπ. και άλλοι με ενοίκιο σε σπίτια, οι πλούσιοι. Μετά 15 μέρες τους πήγαν σε λουτρό και τους μούλιασαν. Από τη Μερσίνα μπήκαν σε ελληνικό φορτηγό παπόρι, παλιό και βγήκαν στον Πειραιά, στον Αη Γιώργη. Αυτούς δεν τους έκοψαν τα μαλλιά γιατί τότε είχε σταματήσει πα το κούρεμα. Στον Αη Γιώργη έμειναν 15 μέρες σε καραντίνα και έτρωγαν δωρεάν. Από το χωριό ως τον Πειραιά έκαναν περίπου έναν μήνα. Κατόπιν πήγαν στην Ανδρο και μείναν σ' ένα κλωστήριο. Στην Ανδρο μείναν έναν χειμώνα. Κατόπιν πήγαν στη Βιστρίτσα όπου τους είχαν κάνει τη νέα πατρίδα. Εκεί έμειναν δύο μήνες. Ήταν ελώδες το μέρος και πέθαναν πολλοί. Είναι κοντά στον Βόλο. Εμείναν εκεί λίγοι και οι άλλοι σκορπίστηκαν. 🐦

(*Ανέκδοτη μαρτυρία από το Αρχείο του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών).

▲ Η μεταφορά των Ανταλλάξιμων Συνασπιτών ξεκίνησε στα τέλη Αυγούστου και ολοκληρώθηκε στις 2 Οκτωβρίου 1924. Το τελευταίο καλοκαίρι πριν από τον εκπατρισμό, μπορεί οδνηρό αλλά οι Συνασπιτες φρόντιζαν μεθοδικά για τη λεπτομερή φωτογράφιση της Συνασού, με κοινές ή πανοραμικές απόψεις των οννοικιών, όπως ο Γενί Μαχαλάς (επάνω), επίσης τα εντός και εκτός πόλεως θρησκευτικά μνημεία, όπως το βυζαντινό Μοναστήρι του Αη Νικόλα (κέντρο) και ακόμη τα γύρω χωριά, όπως το Προκόπι (δεξιά) (φωτ.: από το Λεύκωμα της «Η Συνασός της Καππαδοκίας», 1924).

Η εγκατάσταση στη Νέα

Τα γεγονότα

ΠΑΡΑ τις προτάσεις των Σιναισιτών και τις προτιμήσεις τους για τον τόπο εγκατάστασης, όταν αυτή πραγματοποιήθηκε ήταν διαφορετική. Οι πρόσφυγες έφτασαν στον Πειραιά γύρω στα μέσα Οκτωβρίου του 1924 και κρατήθηκαν επί δεκαπέντε μέρες στην καραντίνα του Αν Γιώργη. Το σχέδιο για εγκατάσταση στην Πάργα εγκαταλείφθηκε και αντ' αυτού προτάθηκε ως τόπος για την ίδρυση του χωριού «Νέα Σινασός» το βόρειο τμήμα της Ευβοίας, το τοιφλίκι της Βιστρίτσας στην περιφέρεια Επροχωρίου Ιστιαίας. Βάσει ωστόσο των Πρακτικών της Εκτιμητικής Επιτροπής του υπουργείου Γεωργίας, μόνο 50 σιναισίτικες οικογένειες δηλώνουν τόπο εγκατάστασής τους το Επροχώρι Ιστιαίας, εκεί όπου θα ιδρυθεί η Νέα Σινασός. Η Επιτροπή αυτή συνεδρίασε στον Πειραιά από 28 Νοεμβρίου 1925 ως 22 Απριλίου 1926 για να επιδικάσει τα ποσά

των αποζημιώσεων. Το χρονικό λοιπόν αυτό διάστημα, αρκετοί Σιναισίτες δηλώνουν τόπο διαμονής τους τον Πειραιά, (κυρίως τα Ταμπουρία) ή την Αθήνα (τα προσφυγικά των Αμπελοκήπων). Το μεγαλύτερο ποσοστό των Σιναισιτών προσφύγων, όπως φαίνεται από τις δηλώσεις τους στην Εκτιμητική Επιτροπή, διασκορπίστηκε στην ελληνική επαρχία: Πάργα, Καστοριά, Θεσσαλονίκη, Σέρρας, Δράμα, Καβάλα, Διδυμότειχο, Βόλο, αλλά και Ηράκλειο Κρήτης. Ενα μικρότερο ποσοστό μετανάστευσε στη Γαλλία, Αμερική και Κωνσταντινούπολη. Από μαρτυρίες Σιναισιτών που συγκεντρώθηκαν στο Αρχείο του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών πιστοποιείται ότι ορισμένοι περιπλανήθηκαν πριν αποφασίσουν να εγκατασταθούν κάπου. Για παράδειγμα έζησαν αρκετούς μήνες στην Ανδρο ή την Κέρκυρα πριν επιστρέψουν μόνιμα στην Αθήνα ή τον Πειραιά.

Δεν γνωρίζουμε επακριβώς το χρονικό της εγκατάστασης στη Νέα Σινασός. Σε μαρτυρίες προσφύγων γίνεται λόγος για το ελώδες έδαφος της περιοχής, τον δύσκολο χειμώνα στις σκηνές, τους πυρε-

τούς, τους θανάτους στα πρώτα χρόνια από τις κακουχίες. Είναι άγνωστος και ο αριθμός των Σιναισιτών που πήγαν να εγκατασταθούν αρχικά εκεί ήσαν όντως 50 - 60 οικογένειες ή περισσότερες, και έφυγαν εξαιτίας των συνθηκών που αντιμετώπισαν. Δεν έχουμε πληροφορίες, αν αργότερα, όταν πλέον το νέο χωριό ορθοπάτησε και οργανώθηκε με το σχολείο του, την εκκλησία του Αγίου Νικολάου, συγκεντρώθηκαν Σιναισίτες από άλλα μέρη. Γνωρίζουμε πάντως ότι το 1934 ο Σεραφείμ Ρίζος προσπάθησε να εκδώσει μια εφημερίδα που την ονόμασε «Η Φωνή της Ιστιαίας». Η δεκαπενθήμερη αυτή πολιτική, αγροτική, κοινωνική εφημερίδα, όπως δηλώνεται στον τίτλο της, έκλεισε αφού κυκλοφόρησαν μόνο 8 φύλλα της.

Οι δύο μαρτυρίες που δημοσιεύονται παρακάτω μιλούν για τη μεγάλη περιπέτεια της εγκατάστασης και τη γνωριμία με τις πραγματικότητες της ελληνικής κοινωνίας.

Ε. Μ.

Πατρίδα

◀ «Συνασίτες παρενθθέντες για τον αγιασμό του θεμελίον λίθου του σπουδαίου της Νέας Συνασού Ευβοίας, 4 Μαΐου 1925» (φωτ.: αρχείο Σωματίου «Η Νέα Συνασός».)

▲ Η Νέα Συνασός κτίζεται (φωτ.: «Προσφυγική Ελλάδα» 1992).

Η εγκατάσταση έγινε υπό τας τραγικωτέρας των συνθηκών

Κοσμάς Περισίδης, Ευριπίδου 1 (χωρίς χρονολογία)*

Μια επιτροπή, που είχε συσταθεί από πατριώτες του παλιού χωριού [Συνασού] και από εγκαταστημένους στην Πόλη και τον Πειραιά, είχε αναλάβει την εξεύρεση της καλύτερης γωνιάς της Ελλάδας για να τη βαπτίσουν με το όνομα της Νέας Συνασού.

Με προοπτική το απώτερο μέλλον και τη γονιμότερη αποκατάσταση, όσον αφορά τη γεωργική θέση του χωριού, όπου στήριζαν την πρόοδο και την ευημερίαν, αφού διέσχισαν πολλά μέρη της Ελλάδας κατέφυγαν στη Β. Ευβοία, όπου και το μέρος ήταν γεωργικά ανεκμετάλλευτο και ένα τσιφλίκι υπήρχε για απαλλοτρίωση με πολλούς ελαιώνες και απέραντη έκταση δάσους. Το τσιφλίκι αυτό ανήκε στον Αθανάσιο Πετσάλη με πληρεξούσιό του και τοποτηρητή του τον επιστάτη Γεώργιο Κατέβα, που επέβλεπε και εσόδευε τα προϊόντα του κτήματος από τους 30 κολλήγους, που ήταν τα εργατικά χέρια του τσιφλικού. Απέχει 20 λεπτά από το Επροχώρι [Ιστιαία], κοινότητα με 3.500 κατοίκους, Νήσος Ευβοίας.

Η εγκατάσταση έγινε υπό τας τραγικωτέρας των συνθηκών. Γύφτικα τσαντήρια ξένιζαν επί δύο χρόνια τους Συνασίτες κάτω από τις ελιές ενός λόφου, που επονομάστηκε έπειτα «λόφος του θανάτου». ... Όταν μετά το φρικτό θέρισμα των οικογενειών από την ελονοσία είχαν ξεκληριστεί αρκετά σπίτια χωρίς ακόμα να μπορούν να εγκλιματισθούν, άρχισε η αναχώρηση μέχρις ότου σήμερα στον συνοικισμό από 187 μονοκατοικίες είναι μόνον οι 17 κατοικημένες από γνήσιες σινασίτικες οικογένειες, παρ' όλο το αμέριστο ενδιαφέρον μιας μερίδος πατριωτών με επικεφαλής τον Νίκο Βαγιάνη. Πολλές μετέπειτα προσπάθειες ... έφεραν στο φως το χτίσιμο μιας εκκλησίας βυζαντινού ρυθμού επ' ονόματι του Αγίου Νικολάου που έχει και αγίασμα.

Σ' αυτές τις λίγες σινασίτικες οικογένειες ήλθαν κι άλλες από κάθε καρδιάς καρύδι. Επιδόθηκαν στη γεωργία με τα 50 στρέμματα, που τους δώσανε για γεωργική τους εγκατάσταση και καλλιέργεια. Πολεμούν σκλάβοι ως τώρα χωρίς να μπορούν να σταυρώσουν δεκάρα παρ' ότι κάμνουν και τον εργάτη στα δάση, εκκερσώνοντας εκτάσεις για κάρβουνα. Άλλοι απ' αυτούς ζητούν εργασία στο Επροχώρι [Ιστιαία Ευβοίας] και άλλοι μετρημένοι στα δάκτυλα ζουν ως επαγγελματίαι. Η προσπάθεια των ενδιαφερομένων πράγματι αξιόλογος και αξιέπαινος κατόρθωσε να δημιουργήσει υδραγωγείο και βρύσες στο χωριό, πράγμα που έδωσε μια αλλιώςτική όψη στη ζωή του χωριού. Λίγο πολύ οι οικογένειες έχουν εγκλιματιστεί και δεν υποφέρουν τώρα από την ελονοσία. Χρειάζονται όμως κεφάλαια για να δοθεί μια υπολογισμός ώθησις.

(*Ανέκδοτη μαρτυρία από το Αρχείο του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών).

▼ «Τα αρχαία παρήλθεν, πάντα γέγονεν καινά». Ο Σεραφείμ Ρίζος με παιδιά του γυμνασίου της Νέας Συνασού, 1952 (φωτ.: «Προσφυγική Ελλάδα», 1992).

► **Νέα Σινασός. Η εκκλησία του Αγίου Νικολάου, 1952 (φωτ.: «Προσφυγική Ελλάδα» 1992).**

▲ **Νέα Σινασός. Άνδρες και γυναίκες χορεύουν στη γιορτή μετά την τελετή των εγκαινίων, 1925 (φωτ.: από το άλμπουμ «Προσφυγική Ελλάδα, Φωτογραφίες του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών», Πρόλογος: Πασχάλης Μ. Κυρομηλίδης, κείμενο - επιμέλεια: Γιώργος Α. Γιαννακόπουλος).**

Κι αυτό το μέρος το ονόμασαν Νέα Σινασό

Κωστής Ριζος, Νέο Φάληρο (χωρίς χρονολογία)*

... Κι η καταστροφή συνεχίστηκε, όταν αποφάσισαν να τους μεταφέρουν όλους στην Ιστιαία της Ευβοίας, σε μια αγροτική δήθεν περιφέρεια, ενώ οι Σινασίτες δεν ήταν αγροτικός πληθυσμός. Σαν να μην υπήρχε άλλος τόπος κατάλληλος. Τους πήγαν εκεί χωρίς να ετοιμαστούν τα οικήματα, χωρίς καμιά σοβαρή επιμελητεία. Τους στέλνανε εκεί με προπαγάνδα, αν δεν πάνε εγκαίρως, θα χάνανε τα δικαιώματά τους και πολλά και διάφορα. Και τους αφήσανε εκεί, το καλοκαίρι στη ζέστη αντίκρι, χωρίς νερό γιατί το νερό ήταν λιγοστό, κι άμα ήρθε ο Ιούνιος κόπηκε ολωσδιόλου. Αρχισε η ελονοσία να τους θερίζει. Και τι ελονοσία... οι γλώσσες τους πρήστηκαν, δεν μπο-

ρούσαν να μιλήσουν. Οι κοιλιές τους πρήστηκαν. Θέλανε να φύγουν οι άνθρωποι, να ρθούν στον Πειραιά. Δεν τους άφπσαν. Ετσι πήγε σχεδόν το ήμισυ του πληθυσμού, χάθηκε. Δεν έφτασε αυτό. Όταν ήρθε ο χειμώνας, τους βρήκε κάτω από σκηνές. έκανε δύο μέτρα χιόνι, οι σκηνές ήταν του μη μου άπτου, καλάσανε. Ολοι μείνανε έξω και πεθάνανε στα χιόνια και στους πάγους μέσα, πολύς κόσμος. Πεθάνανε κακίν κακώς. Κι αυτό το μέρος το ονόμασαν Νέα Σινασό, αντί να το ονομάσουν Νεκρούπολη... Αλλά και έπειτα μυαλό δεν βάλαμε.

Η επιτροπή στην Κωνσταντινούπολη, αντί να περιμαζέψει τον πληθυσμό που έμεινε, να τον πάρει από 'κει και με χρήματα της κοινότητας στην Πόλη να κάμουν μια αληθινή Νέα Σινασό, εξακολούθησε τα ίδια. Πουλή-

θηκε μέρος απ' την ακίνητη περιουσία της κοινότητας στην Πόλη και κτίστηκε μια μεγάλη εκκλησία με το όνομα Άγιος Νικόλαος. Ενώ μπορούσαν να κάμουν μια μικρή εκκλησία νοικοκυρεμένη με υλικά μηδαμινά. Και να φιάξουν οικήματα για τους κατοίκους, όκι σαν τα σπίτια που πριν να μπουν μέσα ήταν ετοιμόρροπα... Αυτά συνέβησαν, αυτά τράβηξαν οι δυστυχείς μου πατριώτες. Ωσπου να εγκατασταθούν καλά στη νέα πατρίδα, πέρασαν χρόνια...

(*Δημοσιεύτηκε στον τόμο Η Εξοδος, τ. Β', Μαρτυρίες από τις επαρχίες της Κεντρικής και Νότιας Μικρασίας, εισαγωγή-επιμέλεια: Πασχάλης Μ. Κυρομηλίδης, επιμέλεια: Γιάννη Μουρέλου, Αθήνα 1982, σ. 291-292).

Ένα φωτογραφικό ντοκουμέντο

► Το πολυτελές σκληρό εμπροσθόφυλλο με ανάγλυφο και χρυσοιωπόμένο διάκοσμο και με επικολημένη, μέσα σε περίτεχνο διάκοσμο, φωτογραφία. Τυποτεχνικά για την εποχή του ήταν κομφοτέγημα.

Της **ΜΑΤΟΥΛΑΣ ΡΙΖΟΥ-ΚΟΥΡΟΥΠΟΥ**

Ερευνήτριας στο Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών

ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ οργανωμένης «Εξόδου» απ' το χωριό τους αποτελούν οι Σιναιοίτες. Για τον σκοπό αυτό ιδρύονται, τον Ιούνιο του 1924, τρεις μεγάλες επιτροπές : μία στην Ελλάδα, μία στην Κωνσταντινούπολη και μία στη Σινασό. Οι τρεις αυτές επιτροπές συνεργάστηκαν, σε γενικές γραμμές, αρμονικά. Η εξωτερική πίεση ήταν αβάστακτη, τα προβλήματα που προέκυπταν έπρεπε να λυθούν.

Η επιτροπή του χωριού ανέλαβε το δύσκολο έργο να προετοιμάσει ψυχολογικά τους κατοίκους για το οριστικό πια γεγονός. Οι αντιδράσεις τους ήταν ποικίλες. Οι ηλικιωμένοι και κυρίως οι γυναίκες, που δεν είχαν ποτέ εγκαταλείψει την εστία τους, κοίταζαν απελπισμένα τα ντουβάρια του σπιτιού. «Σπίτι μου, σπίτι μου, με τι τρόπο θα σ' αφήσω και θα φύγω, οι μόχθοι μου, οι κόποι μου, έδωσα νιάτα και έλαβα γηρατειά, εγώ εδώ, ο άνδρας μου στα ξένα...» Οι νέοι, όπως ήταν φυσικό, φαντασίωναν για τη νέα τους πατρίδα.

Μέσα σ' αυτό το φορτισμένο κλίμα οργανώθηκε η μεγάλη επιχείρηση. Κατάφεραν ωστόσο και ξεπέρασαν τις δυσκολίες. Κατέγραψαν την κινητή και ακίνητη οικογενειακή περιουσία –πήραν μαζί τους ό,τι μπορούσαν, τα άλλα τα πούλησαν ή τα χάρισαν– την κοινοτική περιουσία και οργάνωσαν το ταξίδι της αναχώρησης. «Πάμε στην Ελλάδα που τόσο λατρέψαμε, αλλά και που δεν ήξερε αν υπάρχουμε ακόμη». Εστειλαν ένα τηλεγράφημα στους πατριώτες της Πόλης: «Σήμερα (2 Οκτωβρίου 1924), με μεγάλη λύπη και συγκίνηση, με δακρυσμένα μάτια αφήνοντας

▲ Η σελίδα τίτλου με τα πλήρη στοιχεία του Λευκόματος στο οποίο καταγράφεται με λόγο (79 σελίδες) και εικόνα (106 φωτ.) το πλήρες ιστορικό της Σινασού και των γύρω ελληγόφωνων χωριών: Προκόπι, Τζαλέλα, Γκιόρμε.

▲ Δημόσια κτίρια και γενικές απόψεις της Σινασού. (23) Η Εκκλησία Ταξιαρχών στο Γενή Μαχαλά, (24) Η Γέφυρα Μαράσογλου που ονέδευε τις οννοικίες Γενή Μαχαλά και Γαβρά, (25) Το Ξυβούνι στην άκρη της πόλεως, (26) Το Ξυβούνι όπως φαινόνταν από τη οννοικία του Γαβρά, (27) Γενική άποψη της Σινασού από το Ξυβούνι, (28) Μια γενική άποψη της Σινασού.

την αγαπητή πατρίδα μας αναχωρούμε στο άγνωστον, ο Θεός να μας κατευοώσει». Οι πλούσιοι έφυγαν μέσω της Πόλης, οι φτωχοί κατηφόρισαν προς Μερσίνα (με αραμπάδες και τρένα) και από κει με πλοίο για τον Πειραιά. Πολλά έχουν γραφτεί γι' αυτό το ταξίδι (βλ. Εξοδο, τ. Β, σ.). Μεγάλη ήταν η αγωνία των Σινασιτών για τον τόπο εγκατάστασης στην Ελλάδα. Η επιτροπή του χωριού βρισκόταν σε συνεχή επαφή με την επιτροπή της Ελλάδας και υπάρχει μεγάλη αλληλογραφία. Προτείνονται διάφοροι τόποι (Πάργα, Φιλιάτες, Κρήτη, Χαλκιδική). Καταλήγουν στην περιοχή της Εύβοιας, όπου εγκαθίστανται πολλές οικογένειες. Οι υπόλοιπες σκορπίστηκαν σε άλλα μέρη, και κυρίως στον Πειραιά.

Κύρια πρόσωπα της προετοιμασίας του ταξιδιού «in situ» ο Σεραφεΐμ Ρίζος με τον αδελφό του Ρίζο Ρίζο. Γνώριζαν ότι δεν επρόκειτο να ξαναγυρίσουν, το «πάλι με χρόνια με καιρούς...» δεν τους συγκινούσε, ήξεραν επίσης ότι το χωριό τους αποτελούσε μοναδικό δείγμα «αστικού χώρου» στην καρδιά της καππαδοκικής γης. Ζήτησαν με επιμονή να συμπεριλάβουν στα έξοδα της προετοιμασίας και ένα ποσό για την φωτογράφιση του χωριού. Τελικά εγκρίθηκε ένα μικρό ποσό. Έτσι, κάλεσαν δυο ξαδέλφια από το Κάστρο (Προκόπη), τον Αναστάσιο Ι. Πανταζή και τον Ισαάκ Η. Πανταζή, παιδιά εμποροτραπεζιτών, που διέθεταν

φωτογραφική μηχανή. Η φωτογράφιση έπρεπε να γίνει σε σύντομο χρονικό διάστημα, από 1ης μέχρι τέλος Ιουλίου του 1924. Ετοίμασαν το πλάνο της φωτογράφισης που είχε ως εξής: 1) τοπία από τους πέντε μαχαλάδες (Γενή, Γαβρά, Λουλά, Κήπος, Κάπαλος), 2) τις εκκλησίες Κωνσταντίνου και Ελένης, Ταξιαρχών, της μονής του Αγίου Νικολάου, κα-

θώς επίσης και τα ξωκκλήσια, 3) τα σχολεία με τους δασκάλους, τους μαθητές και τις μαθήτριες, 4) το Δημογεροντείο, 5) διάφορα σπίτια προυκόντων, θαυμαστά για την αρχιτεκτονική τους, 6) τις γυναικείες και αντρικές φορεσιές, 7) τον γυναικείο και αντρικό χορό, 8) τις βρύσες, το καζίνο, το παζάρ, τη γέφυρα Μαράσογλου, το χάνι Φεγγαρίνα και ό,τι άλλο θα προέκυπτε από την περιδιάβαση του χώρου. Μέσα στο μήνα, άλλοτε πεζή και άλλοτε «καβάλα», έφεραν σε πέρας το έργο τους. Ο Σεραφεΐμ Ρίζος παρέλαβε τις φωτογραφικές πλάκες. Ο

Μια λεπτομερέστατη φωτογραφική αποτύπωση της Σινασού λίγο πριν από την Εξοδο

ίδιος, η οικογένειά του, και μερικές άλλες οικογένειες αναχώρησαν μέσω Κωνσταντινούπολης. Έτσι κατάφερε και παρέδωσε τις πλάκες στην εκεί αντιπροσωπεία, με την υπόσχεση ότι σύντομα θα εκτυπωθούν. Ο γιατρός και συγγραφέας μιας μονογραφίας για τη Σινασού στα 1899 Ι. Σ. Αρχέλαος ανέλαβε τον σχολιασμό των φωτογραφιών και το ιστορικό μέρος της έκδοσης. Ο Σεραφεΐμ Ρίζος έφυγε για την Ελλάδα, όπου όπως λέει ο ίδιος «μ' άρπαξε το ρέμα της προσφυγιάς». Μια μέρα στους «Πουδαράδες» (Νέα Ιωνία) έφτα-

▲ «*Νοικοκεριές και διασκεδάσεις*», ο τίτλος της *Λεζάντας* και κατ' αριθμητική σειρά οι φωτογραφίες: (70) Το κλώσιμο του μαλλιού, (71) Μία από τις αξέχαστες διασκεδάσεις, (72) Πώς καθαρίζαν τα γεννηματά, (73) Πώς σπάνανε το πληγούρι, (74) Το νεροκουβάλημα, χωρίς αριθμηση, ο μονικός και ζωγράφος Κων/νος Μελετιάδης, (75) Πώς έφταναν το μάλλινο σοκάρι, (77) Η καινούργια Ρεββέκα.

▲ Ανατολική άποψη των βράχων της Γοργολής. Αμγώς καππαδοκικό τοπίο, εδώ ήταν τα ερείπια της παλαιάς Σινασοῦ με λαξευτά σπίτια και εκκλησίες, τις οποίες οι Σιναοίτες λειτουργούσαν μέχρι την Ανταλλαγή.

σε το δέμα με το Λεύκωμα. Τίτλος του : «*Η Σινασός, το διαμάντι της Ανατολής. 2 Οκτωβρίου 1924 ημέρα Εξόδου*». Για την επιτυχία του έργου, εκτός από τον Σεραφείμ Ρίζο και τον γιατρό Ι. Σ. Αρχέλαο, συνεργάστηκαν οι Σ. Σωφρονιάδης για τα δημοτικά τραγούδια, Σ. Σταυρόπουλος, Χ. Χατζηιωσήφ, Ν. Κόκκινος, Γ. Ισαακίδης για τις εκκλησίες, τα μοναστήρια και τα ξωκκλήσια. Το λεύκωμα περιέχει 82 φωτογραφίες της Σινασοῦ, 8 του Προκοπίου, 3 της Τζαλέας και 13 του Γκιόρεμε. Καταγράφονται 34 τραγούδια, συχνά με νότες. Το κυρίως κείμενο 79 σελίδων είναι ένα πλήρες ιστορικό της Σινασοῦ μέχρι την Εξοδο (1924). Κλείνει με τον κολοφώνα: «*Το παρόν έργο είνε καμωμένο κατά το σχέδιο του φούρνου του Ναστρατίχοτζα. Έχει μία κορδέλα, που λύνεται και ανοίγει το λεύκωμα. Οποιος θέλει μπορεί να βγάλει από μέσα ό,τι δεν του αρέσει και να προσθέσει ό,τι θέλει στις οικογενειακές σελίδες και αλλού και έτσι δεν έχει να δυσανεστηθεί καθόλου... Τυπώθηκαν μόνον εκατόν αντίτυπα πολυτελείας και ολίγα απλά*». Το 1928 έγινε μια ανατύπωση, μόνο του κειμένου. ❄

Πηγές της ιστορίας της

ΑΣΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΣΥΝΑΣΟΥ

ΑΙΛΑΓΩΓΗΣ, ΦΟΙΤΗΣΗΣ ΚΑΙ ΒΡΟΘΑΔΟΥ

Αστική	Συνάσοι	Τόλμαροι	Βαλκάνιοι
Αστική	Αστική	Αστική	Αστική
Αστική	Αστική	Αστική	Αστική
Αστική	Αστική	Αστική	Αστική
Αστική	Αστική	Αστική	Αστική
Αστική	Αστική	Αστική	Αστική
Αστική	Αστική	Αστική	Αστική
Αστική	Αστική	Αστική	Αστική
Αστική	Αστική	Αστική	Αστική
Αστική	Αστική	Αστική	Αστική

Συνάσοι 67

▲ Αστική Σχολή Συνασού. Ελεγχος του μαθητή Αβραάμ Αξινόπουλου για το σχολικό έτος 1907-1908, με ημερομηνία 6 Ιουλίου 1908 και με υπογραφή: ο σχολάρχης Δ. Κοσμίδης. Ένα από τα λιτά έγγραφα που συγκροτούν το σημαντικό αρχείο της Συνασού στο Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών.

Της **ΕΥΑΓΓΕΛΙΑΣ ΜΠΑΛΤΑ**

Ιστορικού, Εθνικό Ιδρυμα Ερευνών

ΟΙ ΠΗΓΕΣ που υπάρχουν στην Ελλάδα για τη μελέτη της ιστορίας της Συνασού είναι συγκεντρωμένες στα Γενικά Αρχεία του Κράτους και στο Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών. Σίγουρα πληροφορίες για τη Συνασό και τους Ρωμιούς κατοίκους της θα βρίσκονται και σε οθωμανικές πηγές, για παράδειγμα στους ιεροδικαστικούς κώδικες της περιφέρειας Ικονίου και σε φορολογικά κατάστιχα της κεντρικής διοίκησης της αυτοκρατορίας.

Γενικά Αρχεία του Κράτους

Το 1943 παραδόθηκε στα Γενικά Αρχεία του Κράτους (ΓΑΚ) το αρχαιακό υλικό που έφεραν οι Ανταλλάξιμοι από την πατρίδα τους, το οποίο είχαν καταθέσει με την άφιξή τους στην Ελλάδα στο Ταμείο Ανταλλαξιμων Κοινοτικών και Κοινοφελών Περιουσιών. Είκοσι έξι σινασιτικοί κοινοτικοί, εκκλησιαστικοί και σχολικοί κώδικες βρίσκονται σήμερα στα ΓΑΚ. Καλύπτουν το χρονικό διάστημα 1835-1924. Η τυπολογία τους και η θεματική τους δεν διαφέρει από αυτών των αντίστοιχων ελλαδικών. Οι κοινοτικοί κώδικες, οι οποίοι αποτελούν και την πλειοψηφία του αρχαιακού αυτού υλικού, καταγράφουν τις δοσοληψίες της ρωμικής κοινότητας με την κεντρική οθωμανική εξουσία (καταβολές φόρων, απογραφές φορολογούμενου πληθυσμού), αλλά και τις σχέσεις των μελών της κοινότητας (διαθήκες, πωλητήρια, δανεισμοί), τη διαχείριση των περιουσιακών της στοιχείων και τη διοίκησή της (εκλογές δημογεροντίας, κανονισμοί που ρυθμίζουν θέματα γάμου, κληρονομιών, τελετουργικά εορτών). Στο πλούσιο αυτό υλικό, ικανό να συνθέσει την ιστορία της κοινότητας, βασίστηκε το βιβλίο του Χρ. Χατζηιωσήφ «Συνασός, ιστορία ενός τόπου χωρίς «ιστορία»», που σύντομα θα κυκλοφορήσει.

Μια άλλη αρχαιακή μονάδα στα Γενικά Αρχεία του Κράτους είναι τα Πρακτικά της Εκτιμητικής Επιτροπής του υπουργείου Γεωργίας που η μαρτυρία του είναι πολύτιμη, τόσο για τη μελέτη του πληθυσμού όσο και για την έρευνα της οικονομικής κατάστασης του καπαδοκιού στοιχείου. Στα τρία κατάστιχα της Συνασού καταχωρίζονται από τον Νοέμβριο του 1925 ως τον Απρίλιο του 1926 από τους κοινοτικούς της άρχοντες που συνεδριάζουν στον Πειραιά 630 δηλώσεις Σινασιτών για τις εγκαταλελειμμένες περιουσίες τους και σημειώνεται το ποσό που τους επιδικάζεται. Είναι το αποδεικτικό υλικό για τη διευκρίνιση της προσφυγικής κατάθεσης «στην πατρίδα είχαμε...».

Λεπτομερής κατάλογος των περιεχομένων των δύο αυτών αρχαιακών σωμάτων θα κυκλοφορήσει αυτόν τον χρόνο από τις εκδόσεις του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών· η καταλογόγραφηση εντάσσεται στην προσπάθεια του ερευνητικού αυτού Ιδρύματος να καταγράψει τις πηγές της ιστορίας του μικρασιατικού ελληνοισμού.

Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών

Οι συνεργάτες του Κέντρου Μικρασιατικών

ΚΑΠΠΑΝΤΟΚΙΑ ΤΙΣΟΛΚΕΡΙΤΙ

ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Αυτή είναι η πρώτη φορά που τα φρονήματα των σινασιτών... (ο κείμενο συνεχίζει με λεπτομέρειες για την κατάσταση της κοινότητας και τις προσπάθειες για την επανένταξη τους στην πατρίδα τους).

► Σελίδα από χειρόγραφο του Σεραφείμ Ρίζου. Κατά παραγγελία του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών ο Ρίζος καταπίστησε οσοσηματικά και δουλεύοντας με αξιοζήλευτο ενθουσιασμό άφησε μια ογκώδη (44 τετράδια), αλλά ανέκδοτη μέχρι σήμερα πολυχιδή εργασία που αφορά θέματα λαϊκού πολιτισμού και τοπογραφία της Συνασού (φωτ.: Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών).

Σιναισού

Σπουδών στις δεκαετίες '50 - 60, με βάση ένα ερωτηματολόγιο συνέλεξαν την προσωπική μαρτυρία των προσφύγων. Το αρχείο αυτό προφορικής παράδοσης που συγκεντρώθηκε αποτελεί τη μοναδική συστηματική συλλογή και ως εκ τούτου είναι έργο μνημειώδους σημασίας στη μικρασιατική έρευνα. Το ερωτηματολόγιο προσανατολισμένο κυρίως σε θέματα λαϊκού πολιτισμού και τοπογραφίας προσπαθεί να αναπλάσει την εικόνα των οικισμών και να συγκεντρώσει στοιχεία για τη ζωή των κατοίκων. Όπως έχει ειπωθεί και με άλλες ευκαιρίες, η πληροφοροδοτική ικανότητα του υλικού αυτού μπορεί να επιδείξει τον χαρακτήρα της οικονομίας και τη δομή της κοινωνικής σύνθεσης του οικισμού στη μικρασιατική γη, μπορεί να αναπλάσει την πολιτισμική δράση και την ταυτότητά του, αλλά φυσικά δεν προσφέρεται για ποσοτικές εκτιμήσεις όμοιου τύπου με αυτές που μας συνήθισε η ιστοριογραφική παραγωγή της «νέας ιστορίας», δηλαδή δημογραφικά μεγέθη και οικονομικές παραμέτρους. Στους φακέλους του προφορικού υλικού μαρτυρείται ότι οι κάτοικοι της Σιναισού δεν όφειλαν τον πλούτο τους στις γεωργικές τους ασχολίες, μολονότι δεν έλειπαν οι καλλιέργειες σουσαμιού, σιτηρών, η αμπελοργία και τα κηπευτικά.

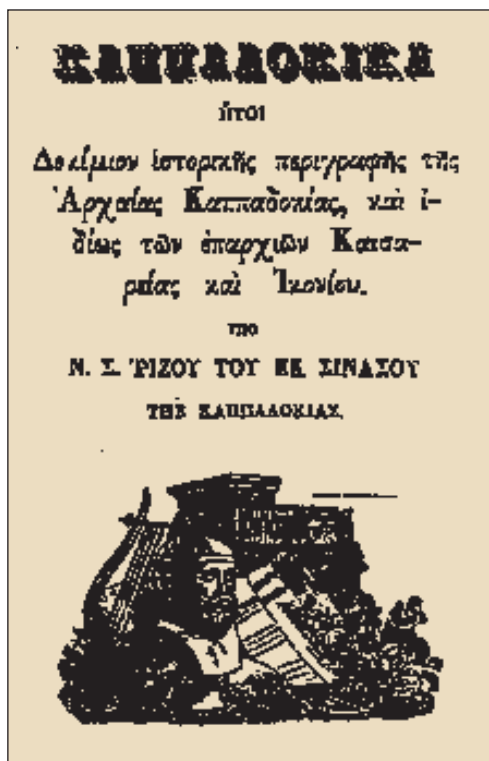
Ο πλούτος της Σιναισού, αποτυπωμένος στη «μνήμη» των πληροφορητών κυρίως με σημείο αναφοράς τα αρχοντόσπιτά της, καταγράφεται ότι οφειλόταν στα κεφάλαια που έρχονταν από τους μετανάστες χαβιραράδες του Γαλατά, οι οποίοι υποστήριζαν και κάθε άλλη πολιτισμική και εκπαιδευτική δραστηριότητα του χωριού. Η Σιναισός (φακ. 332-339) εντάχθηκε από τους συνεργάτες του Κέντρου στην περιφέρεια Προκοπίου (Ουργκιούη), μαζί με τα χωριά Τζαλέλα ή Τζεμίλ (Ευμοροφοχώρι), Ποτάμια (Ντερέκιοϊ) και Προκόπη, το Κάστρο για τους ντόπιους.

Στο Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών υπάρχουν επίσης εκατό περίπου λυτά έγγραφα που αφορούν σε τίτλους ιδιοκτησίας, συμφωνητικά κ.λπ. της Σιναισού και 44 χειρόγραφα του Σεραφείμ Ρίζου που γράφησαν κατά παραγγελία του Κέντρου· αποτελούν απαντήσεις σε ερωτηματολόγια που του υποβλήθηκαν και αφορούν κυρίως θέματα λαϊκού πολιτισμού και τοπογραφίας του χωριού. Δίπλα σ' αυτό το υλικό πρέπει να προστεθεί και το αρχείο φωτογραφιών. Συγκροτήθηκε από φωτογραφίες της Σιναισού κατά τη φωτογράφιση του 1924 πριν από το φευγικό της προσφυγιάς, από φωτογραφίες κατά τη διάρκεια του κτισίματος της Νέας Σιναισού στην Εύβοια, από λήψεις των συνεργατών του Κέντρου, αλλά και Σιναισιτών κατά τη διάρκεια επισκέψεών τους στα πάτρια στη δεκαετία του 1960. Δείγματα από το υλικό αυτό δημοσιεύθηκαν στον κατάλογο της έκθεσης που έγινε το 1974, στο λεύκωμα «Προσφυγική Ελλάδα» και σε διάφορες εκδόσεις σιναισιτικών πολιτιστικών εταιρειών. Δυστυχώς το μοναδικό αυτό υλικό, ατακτοποιημένο και ακαταλογογράφητο στο σύνολο των μικρασιατικών οικισμών, κινδυνεύει να καταστραφεί.

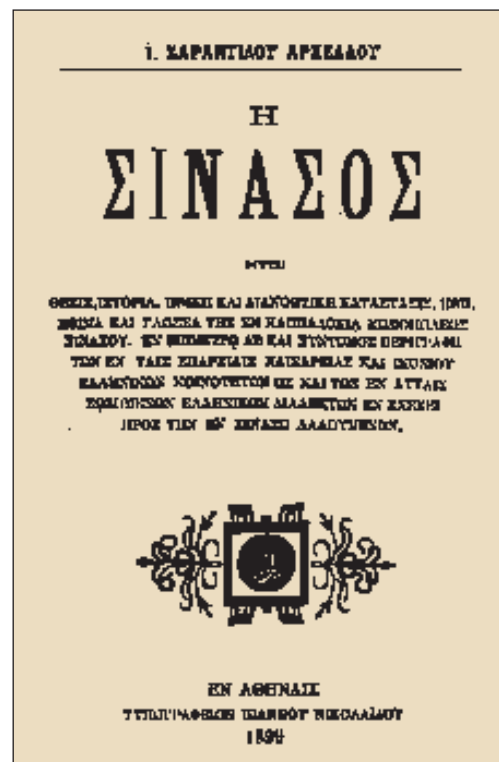
Αναξιοποίητα παραμένουν ως σήμερα τα στοιχεία που συνθέτουν τη φυσιογνωμία της

▲ Θύρα «Μεντρεσέ» Ιεροπονδαστηρίων Ικονίου ρυθμού «Σελισούκ», γράφει επεξηγηματικά στη λεζάντα τον σχεδίων ο Σεραφείμ Ρίζος, τον οποίον τα χειρόγραφα (44 τετράδια) συνοδεύονται με σχέδια ή και επικολλημένες φωτογραφίες (φωτ.: Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών).

▲ Δύο πρώιμες και αξιόλογες πραγματείες που αφορούν έμμεσα ή άμεσα τη Σιναισό, αφού και οι δύο συγγραφείς είναι Σιναισιτες.

Το σωματείο «Η Νέα Σιν

▲ Συναίτισσοι με σιολές της Σινασού στην κατασκήνωση της Πεντέλης που λειτουργούσε με μέριμνα του Σωματείου μέχρι το 1954.

▲ Ο ερασιτεχνικός θεατρικός όμιλος του Σωματείου «Η Νέα Σινασός» στο Δημοτικό Θέατρο του Πειραιά το 1937, όπου έδωσε την παράσταση «Τα παντρολογήματα και οι παντρείες στη Σινασό», έργο του Λάζαρου Τακαδόπουλου, γραμμένο στη σιναϊτική διάλεκτο.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ της Σινασού Καπαδοκίας στις 2 Οκτωβρίου 1924 εγκατέλειψαν τις πατρογονικές τους εστίες για πάντα και άρχισαν το μεγάλο ταξίδι για τη Μητέρα Ελλάδα. Ακόμη και σε αυτές τις τραγικές ώρες οι Σινασίτες κατάφεραν να διατηρήσουν την οργανωτική τους ικανότητα και το αίσθημα συλλογικής ευθύνης, χαρακτηριστικά που ανέκαθεν τους διέκριναν. Πράγματι η αναχώρηση πραγματοποιήθηκε με πλήρη οργάνωση και τάξη: καταγραφή των ανταλλάξιμων Ελλήνων κατοίκων, όπως επίσης συγκέντρωση και μεταφορά κοινοτικών, εκκλησιαστικών και εκπαιδευτικών αντικειμένων, εγγράφων και βιβλίων που ανήκαν στους χριστιανούς ορθόδοξους Έλληνες. Η άφιξη και εγκατάστασή τους στον Πειραιά, ήταν οργανωμένη από επιτροπές Σινασιτών που είχαν από πριν συσταθεί στον Πειραιά και στην Κωνσταντινούπολη, με αρωγό την επιτροπή της Νέας Υόρκης. Αυτές οι επιτροπές ήταν η συνέχεια του πνεύματος αλληλεγγύης των φιλεκπαιδευτικών και φιλανθρωπικών συλλόγων που υπήρχαν από το 1825 στη Σινασό και στην Κωνσταντινούπολη.

Το 1925 ιδρύθηκε στον Πειραιά το Φιλανθρωπικό Σωματείο «Η Νέα Σινασός», με πρώτο πρόεδρο τον Πρόδρομο Βαϊάνη. Οι σκοποί του σωματείου, όπως αναφερόταν στο τότε καταστατικό ήταν: «Η συγκέντρωση εις ωρισμένον μέρος του ελληνικού εδάφους, προς μόνιμον εγκατάστασιν, απάντων των καταφυγόντων εν Ελλάδι Σινασιτών, η μελέτη, η προστασία, η προαγωγή των οικονομικών, γεωργικών και επαγγελματικών συμφερόντων αυτών και η περισυλλογή και φύλαξις απάσης της διασωθείσης περιουσίας της Κοινότητας Σινασού της Μικράς Ασίας».

Το ελληνικό κράτος έπειτα από λίγο καιρό παραχώρησε για τη μόνιμη εγκατάσταση των Σινασιτών μια περιοχή κοντά στην Ιστιαία Ευβοίας, η οποία μετονομάστηκε «Νέα Σινασός». Η ελονοσία που μάστιζε την περιοχή έγινε αιτία να πεθάνουν αρκετοί, παρ' όλη τη φροντίδα και τη δωρεάν ιατροφαρμακευτική περίθαλψη που έστελνε το σωματείο.

Με χρήματα που πρόσφεραν όλοι οι Σινασίτες ανεγέρθηκε στη Νέα Σινασό η εκκλησία του Αγίου Νικολάου, πολιούχου της Σινασού Καπαδοκίας, με σχέδια και επίβλεψη του Σινασίτη αρχιτέκτονα Νικόλαου Ζουμπουλίδη. Οι προσπάθειες του σωματείου να βοηθήσουν στον εγκλιματισμό των κατοίκων της Νέας Σινασού δεν μπόρεσαν να υπερνικήσουν την ελονοσία και τις άσχημες συνθήκες διαβίωσης και έτσι άρχισε ένα νέο ρεύμα διασποράς των Σινασιτών σε όλη την Ελλάδα, κυρίως προς Αθήνα, Πειραιά και Ελευσίνα.

Η δράση του σωματείου από την

«...σός»

ημέρα της ιδρύσεώς του μέχρι το 1940 περιστρεφόταν κυρίως σε τρεις άξονες:

Συγκέντρωνε και διαφύλαξε κάθε τι σχετικό με τη Σινασό.

Ενίσχυε σε τακτική βάση όσους πατριώτες είχαν άμεση ανάγκη οικονομικής βοήθειας.

Οργάνωνε διάφορες εκδηλώσεις που ισχυροποιούσαν τους δεσμούς μεταξύ των μελών του, όπως εκδρομές, συνεστιάσεις, θρησκευτικές γιορτές κ.ά. Από τις πιο σημαντικές ήταν η παρουσίαση δύο θεατρικών ηθογραφικών έργων στο Δημοτικό Θέατρο Πειραιώς: Το 1937 «Τα παντρολογήματα και οι παντρείες στη Σινασό» και το 1940 «Οι νοσταλγοί της Σινασού», γραμμένα στην ελληνικότατη σινασίτικη διάλεκτο από τον Λάζαρο Τακαδόπουλο, ο οποίος και τα δίδαξε στον ερασιτεχνικό θεατρικό όμιλο του σωματείου. Ο Λάζαρος Τακαδόπουλος υπήρξε δάσκαλος στο αρρεναγωγείο της Σινασού Καπαδοκίας και ερχόμενος στην Ελλάδα σπούδασε φιλολογία και νομική και εργάστηκε ως καθηγητής στη Γαλλική Σχολή Θηλέων Πειραιά «Jeanne d' Arc».

Με την έναρξη του ελληνο-ιταλικού πολέμου το σωματείο παρέδωσε τα χρήματά του στο κράτος, για την ενίσχυση του αγώνα και έπαυσαν επίσημα οι δραστηριότητές του. Στη διάρκεια της Κατοχής ομάδα από Σινασίτες, με διαχειριστή τον Αλέξανδρο Σωφρονιάδη, εργαζόμενη αθόρυβα και δραστήρια συγκέντρωνε εισφορές από τους Σινασίτες της Κωνσταντινούπολης και τις διέθετε ανάλογα στους αναξιοπαθόντες συμπατριώτες. Κατά τον βομβαρδισμό του Πειραιά στις 11 Ιανουαρίου του 1944, καταστράφηκαν τα γραφεία του Σωματείου, με συνέπεια την απώλεια πολύτιμων αντικειμένων, βιβλίων κ.λπ. που είχαν μεταφερθεί από τη Σινασό της Καπαδοκίας, με την ανταλλαγή.

Με την απελευθέρωση της πατρίδας ξεκίνησαν πάλι οι δραστηριότητες του σωματείου, αφού έγινε πρώτα η μεταστέγαση των γραφείων. Το πρώτο μέλημα: τα παιδιά. Με πρωτοβουλία του Διοικητικού Συμβουλίου, οι Σινασίτες της Αμερικής έστειλαν 350 δέματα με ρουχισμό, τα οποία μοιράστηκαν στα Σινασιτόπουλα.

Κατασκηνώσεις

Το 1948 το σωματείο πραγματοποίησε ένα πολύ σημαντικό έργο: τη δημιουργία κατασκηνώσεων για παιδιά στην Παλαιά Πεντέλη. Εκεί φιλοξενούσαν κάθε χρόνο 200 – 250 παιδιά, κυρίως σινασίτικης καταγωγής και ένα μικρό ποσοστό παιδιά οικογενειών μικρασιατικής καταγωγής.

Η λειτουργία των κατασκηνώσεων στηρίχτηκε αποκλειστικά στην εθελοντική προσωπική εργασία των μελών

του σωματείου, όπως επίσης και το μεγαλύτερο μέρος της δαπάνης τους καλυπτόταν από τα μέλη του. Το υπουργείο Πρόνοιας βοήθησε μόνο με την προμήθεια κατασκηνωτικού υλικού, όπως και το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών με αποστολή ορισμένων ποσοτήτων τροφίμων.

Το 1954 το κατασκηνωτικό υλικό παραδόθηκε στο υπουργείο για να καλυφθούν οι επιτακτικές ανάγκες των σεισμοπαθών των Ιονίων Νήσων, Βόλου και Σαντορίνης. Οι κατασκηνώσεις σταμάτησαν, αλλά οι Σινασίτες δεν αδράνησαν. Συγκεντρώθηκε ένα

σημαντικό ποσό από δωρεές των συμπατριωτών: Σταύρου και Αμαλίας Πιγγοπούλου, Στέφανου Καϊρη, Μερκούριου Μερκούρη, Νικόλαου Ζουμπουλιδη, Χρήστου Χρηστίδη, Φίλιππου Χατζηθεοδωρίδη, Γεώργιου Σαραντίδη, Σταύρου και Λουκίας Ελευθεριάδη. Μ' αυτό το ποσό το σωματείο αγόρασε μια έκταση 21 στρεμμάτων στο Κρουονέρι (Μπάφι) Αττικής, όπου δημιούργησε μόνιμες εγκαταστάσεις και οι κατασκηνώσεις λειτούργησαν πάλι μέχρι το 1978.

Οι κατασκηνώσεις έγιναν τελικά το φυτώριο της σημερινής γενιάς των Σι-

◀ *Ενδυμασίες, έγγραφα, εικόνες και άλλα κειμήλια από τη Σινασό της Καπαδοκίας, συγκεντρώνονται στο Μουσείο που λειτουργεί στα γραφεία του Σωματείου. Στο κέντρο η μνημειακή εικόνα του Αγ. Νικολάου, φερμένη το 1924 από τον ομώνυμο ναό της Σινασού.*

▲ *Αρχές δεκαετίας του '60. Μέλη του Σωματείου «Νέα Σινασός» με την εικόνα του Αγίου Νικολάου στο προαύλιο του Αγίου Κωνσταντίνου Πειραιώς μετά την τέλεση Θείας Λειτουργίας και αραιοκλασίας. Η εικόνα του πολιούχου της Σινασού Αγίου Νικολάου, η οποία μεταφέρθηκε κατά την Ανταλλαγή, φυλάσσεται στα γραφεία του Σωματείου.*

▲ Το Σωματείο οργάνωσε το 1982, για πρώτη φορά μετά την Ανταλλαγή επίσκεψη-ταξίδι στη Συνασό της Καππαδοκίας. Ακολούθησε δεύτερη, Ιούνιο του 2000 απ' όπου και η φωτογραφία με τους εκδρομείς, εμπρός στην εκκλησία των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης.

νασιτών. Εκεί τα παιδιά, πέρα από την ομορφιά και τα οφέλη της κατασκηνωτικής ζωής, μάθαιναν την ιστορία, τον πολιτισμό, τα ήθη και έθιμα της Συνασού Καππαδοκίας. Ετσι αγάπησαν την καταγωγή τους, δημιούργησαν μεταξύ τους σχέσεις φιλίας, και ανέπτυξαν πνεύμα αλληλεγγύης.

Αν σήμερα υπάρχει ένα τόσο δραστήριο και ζωντανό σωματείο, αυτό ασφαλώς οφείλεται στις κατασκηνώσεις και στις ενέργειες όλων εκείνων που οραματίστηκαν το μέλλον του. Όπως ο αιεμνηστος Λάζαρος Τακαδόπουλος που συνεχώς μεταλαμπαδεύει στα παιδιά και στους νέους όλα εκείνα τα πολιτισμικά στοιχεία που αποτελούν τη «Συνασό», ο αιεμνηστος Αλέξανδρος Σωφρονιάδης, που με περισσή αγάπη αγκάλιασε τους νέους της δεύτερης γενιάς, οργάνωσε το σωματείο και ανάλωσε τη ζωή του μέχρι τα βαθιά γεράματα για την πρόδο του και επίσης ο κ. Σάββας Αθανασιάδης που ήταν πάντα πρωτεργάτης στις προσπάθειες πραγματοποίησης πολλών στόχων του σωματείου.

Μεταπολεμικά

Από το 1945 μέχρι σήμερα οι δραστηριότητες του σωματείου δεν έχουν απομακρυνθεί από τους τρεις βασικούς άξονες των πρώτων χρόνων, αλ-

λά έχουν προσαρμοσθεί στις συνθήκες κάθε εποχής. Συγκεκριμένα: συλλέγει, αξιοποιεί και συντηρεί μουσειακά αντικείμενα, βιβλία, έγγραφα, τραγούδια, ενδυμασίες και γενικά κάθε τι που αναφέρεται στη Συνασό.

Προσπαθεί συνεχώς και με κάθε δυνατό τρόπο να προβάλλει ευρύτερα την Ιστορία, τον πολιτισμό και τα πολιτισμικά στοιχεία της Συνασού Καππαδοκίας. Γι' αυτόν το σκοπό οργανώνει διαλέξεις ιστορικού, εθνικού, λαογραφικού και επιστημονικού περιεχομένου με διακεκριμένους ομιλητές. Εκδίδει ετήσιο ημερολόγιο με θέματα από τη Συνασό και από το 1979 κυκλοφορεί συνεχώς κάθε τρίμηνο την εφημερίδα «Συνασιτική Φωνή». Οι κυριότερες δραστηριότητες του σωματείου σ' αυτήν την περίοδο, κατά χρονολογική σειρά είναι: Εορτασμός της «Εξόδου από τη Συνασό Καππαδοκίας» στον Πειραικό Σύνδεσμο, με τη συμπλήρωση 25 χρόνων από την Ανταλλαγή Ηχογράφηση από τον καθηγητή Μέγα των σινασιτικών τραγουδιών για το λαογραφικό Αρχείο.

Ίδρυση «Τμήματος Νέων Σινασιτών» με παράλληλες εκδηλώσεις και δραστηριότητες. Επανάληψη των ηθογραφικών θεατρικών παραστάσεων του καθηγητού Λαζ. Τακαδοπούλου στο Δημοτικό Θέατρο Πειραιώς.

Ίδρυση Ομοσπονδίας Καππαδοκικών Σωματείων με πρωτοβουλία του Λάζαρου Τακαδόπουλου και έκδοση εφημερίδας «Πανκαππαδοκική Ηχώ».

Οργάνωση σειράς συναυλιών και ραδιοφωνικών εκπομπών με την ευκαιρία της εκδόσεως του βιβλίου «Η Συνασός της Καππαδοκίας και τα Δημοτικά της τραγούδια» του Σινασιτη μουσικολόγου Σωφρόνη Σωφρονιάδη.

Δημιουργία Βιβλιοθήκης, συγκέντρωση λαογραφικού υλικού και καταγραφή ηχογραφημένων μαρτυριών για τη Συνασό Καππαδοκίας και την ανταλλαγή από ηλικιωμένους συμπατριώτες.

Με χορηγία του αιεμνηστου Σταύρου Ελευθεριάδη επανεκδίδει όλα τα βιβλία, που είχαν γραφεί από Σινασιτες από το 1856, καθώς επίσης και το περίφημο «Λεύκωμα της Συνασού Καππαδοκίας» που είχε εκδοθεί στην Κωνσταντινούπολη από την Κοινότητα Σινασιτών το 1924.

Έκδοση του έργου του Λάζαρου Τακαδόπουλου «Η ΣΙΝΑΣΟΣ ΠΟΥ ΕΣΒΥΣΕ...». Το 1982 οργάνωσε εκδρομή στη Συνασό Καππαδοκίας για πρώτη φορά μετά την ανταλλαγή.

Οι Σινασιτες αδελφοί Απόστολος και Γρηγόρης Χατζηελευθεριάδης στη μνήμη του πατέρα τους Βασιλείου, χρηματοδοτούν, εκδίδουν και δημοσιεύουν το σημαντικότερο βιβλίο

«ΣΙΝΑΣΟΣ ΤΗΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ». Πραγματοποιούνται δύο εκθέσεις με το φωτογραφικό υλικό του βιβλίου στην Architectural Association of London και στο Κολλέγιο Αθηνών.

Με τη συμπλήρωση 70 χρόνων από την Ανταλλαγή πραγματοποιούνται στο Πανεπιστήμιο Πειραιά «Εκδηλώσεις Μνήμης» με εκλεκτούς συμμετέχοντες, έκθεση φωτογραφιών-κειμηλίων και παρουσίαση χορών και τραγουδιών της Συνασού Καππαδοκίας.

Εκθέσεις φωτογραφικού υλικού και σχετικές ομιλίες για τη Συνασό σε διάφορες πόλεις της Ελλάδας.

Ενεργή συμβολή στη δημιουργία του ντοκιμαντέρ «Συνασός, τοπογραφία της μνήμης» του Τίμου Κουλιμάση και της Ηρώς Σιαφλιάκη, που πήρε βραβεία στην Ελλάδα και σε άλλες χώρες.

Τον Ιούνιο του 2000 πραγματοποιείται η δεύτερη οργανωμένη επίσκεψη στη Συνασό Καππαδοκίας με μεγάλη συμμετοχή.

Το σωματείο πραγματοποιεί κάθε χρόνο τον Σεπτέμβριο το Πανηγύρι της «Αψηλής Παναγιάς», στο πλαίσιο της αναβίωσης του ίδιου πανηγυριού της Συνασού Καππαδοκίας. ✠

ΣΗΜΕΙΩΣΗ:

Το κείμενο υπογράφει το Διοικητικό Συμβούλιο του Σωματείου.

Τοπογραφία της μνήμης

Ένα ντοκιμαντέρ για τη Σινασό

Των **ΤΙΜΩΝΟΣ ΚΟΥΛΜΑΣΗ**
ΗΡΩΣ ΣΙΑΦΛΙΑΚΗ

Σκηνοθετών

Η ΤΑΙΝΙΑ ΣΙΝΑΣΟΣ, μέσω της ιστορίας του καππαδοκικού χωριού με μεικτό ως την Αναταλλαγή του 1923-24 πληθυσμό, των σημερινών Τούρκων κατοίκων του και των μαρτυριών των τελευταίων Ελλήνων που ήρθαν από εκεί, προσπαθεί να προσεγγίσει τη μνήμη των δύο λαών που ζούσαν κάποτε μαζί στη Μικρά Ασία. Εμμένει στην καθημερινή ζωή που μοιράστηκαν ως τον βίαιο χωρισμό τους και στην αλλοίωση της μνήμης αυτής από την πίεση των πολιτικών γεγονότων αυτού του αιώνα.

Η εκπληξή μας, κατά τη διάρκεια ενός ταξιδιού μας στην Τουρκία στάθηκε η αφετηρία της ταινίας. Οι γιαγιάδες μας που γεννήθηκαν στη Μικρά Ασία κι υποχρεώθηκαν όπως ενάμιση εκατομμύριο Έλληνες να φύγουν, δεν είχαν παρά ελάχιστα διηγηθεί για τη ζωή τους εκεί. Η απώλεια της πατρίδας τους και οι συνθήκες κάτω από τις οποίες την εγκατέλειψαν (ύστερα από την ταπεινωτική πολεμική ήττα) απ' τη μια, οι καταστροφές που έφεραν ο πόλεμος κι ο χρόνος και η μέχρι πρόσφατα εχθρότητα ή έστω απόσταση ανάμεσα στις δυο πλευρές του Αιγαίου απ' την άλλη, είχαν ολοκληρώσει, πιστεύαμε, τη φθορά της κοινής μνήμης των δύο λαών. Και τα κλειστά ετοιμόρροπα ελληνικά σπίτια ή αυτά που ανακαινίστηκαν για τουριστικούς σκοπούς, κοντά στις μεσογειακές ακτές, δεν έκαναν παρά να δυναμώνουν αυτή την αίσθηση θλίψης που νιώθουμε απέναντι στα ερείπια του παρελθόντος που ξέρουμε πως πρόσφατα έσβησε. Όμως όσο προχωρούσαμε προς την Ανατολή, αφήνοντας πίσω τις τυραννισμένες από τον μαζικό τουρισμό περιοχές, η θύμηση της καθημερινής ζωής που μοιραστήκαμε Έλληνες και Τούρκοι φαινόταν ολοένα να εμφανίζεται καθαρότερα. Ωστε η διάσταση που πήρε στις συνειδήσεις «εδώ» και «εκεί», ο πόλεμος του 1919-22 με συνέπεια τον τελικό διαχωρισμό τους, δεν συνιστούσε ένα αξεπέραστο εμπόδιο για το βλέμμα προς τα πίσω; Αυτοί που θα μπορούσαν ωστόσο να μιλήσουν είναι λιγώστοι, οι περισσότεροι πάει καιρός πια που πέθαναν.

Επιμονή στις αναμνήσεις

Οι κάτοικοι του Μουσταφά - πασά ονομάζουν ακόμη το χωριό τους Σινασό. Τα ελληνικά σπίτια στέκονται όρθια «φθαρμένα από τη μοίρα της γης, ερειπωμένα από τη μοίρα των ανθρώπων», όπως θα έλεγε ο Σεφέρης. Οι λίγες μεταποιήσεις κι οι ακόμη λιγότερες επιδιορθώσεις, που οφείλονται, καθώς μας είπαν, στη φτώχεια αυτών που τα κατοίκησαν, εντείνουν την εντύπωση της ξαφνικής αναχώρησης, της ρήξης στη συνέχεια του χρόνου. Γι' αυτό διαλέξαμε τη Σινασό ως προβολή μετωπική μιας ευρύτερης ιστορίας. Ούτε ο τότε πόλεμος έφθασε ως εδώ, ούτε οι σημερινές αντιδικίες αφορούν άμεσα τους κατοίκους, απομακρυσμένοι καθώς είναι σχεδόν 1.000 χιλιόμετρα από τα σύνορα. Η «Σινασός» έγινε για μας η ευκαιρία να πλησιάσουμε τον Άλλο (αυτόν που έφυγε για τους μεν, αυτόν που έμεινε για τους δε) μέσω της προσωπικής κι όχι της «εθνικής εμπειρίας», μέσω της μοιρασμένης καθημερινής ζωής, ως τελευταία τους συνάντηση πέρα από καθοριστικούς ανταγωνισμούς.

Δεν είχαμε τη φιλοδοξία να κάνουμε μια ταινία πάνω σε ένα ιστορικό γεγονός. «Η έκφραση ιστορικό ντοκιμαντέρ που συχνά χρησιμοποιείται, ενώνει δύο αντιφατικούς όρους. Ο κινηματογραφιστής δεν μπορεί να διεισδύσει εκεί που η κάμερα ήταν απύουσα...» (Guy Guathier, Documentaire, un autre cinéma, Nathan, 1995, p. 6). Διαλέξαμε να ακούσουμε τον λόγο, συγκλίνοντα ή αντιφατικό και των δύο πλευρών, να επιμένουμε στις αναμνήσεις αυτών που έζησαν ένα μέρος της ιστορίας και στον τρόπο που τη διηγούνται, να τοποθετηθούμε απέναντι στην ιστορία προσπαθώντας να κατοικήσουμε, έστω προσωρινά, την οικειότητα του βιώματος.

Στο ζήτημα του τρόπου που θα έπρεπε να επιλέξουμε για να μιλήσουμε για τη μνήμη των προσώπων και τη διακοπή της συνέχειάς τους απ' τον πόλεμο, αποφασίσαμε να απαντήσουμε δουλεύοντας ταυτόχρονα πάνω στη διακοπή της ιστορικής παρουσίας και στη συνέχεια του τόπου που φέρει τα ίχνη αυτής της παρουσίας.

Πολύ περισσότερο από σκηνικό αυτού του ντοκιμαντέρ, που επιτρέπει την προσέγγιση μιας «σχεδόν-εικόνας» του παρελθόντος, η Σινασός και τα ερείπιά της έχουν τον ρόλο της «μη-αδιάφορης-φύσης» του Αϊζενστάιν, όπου το τοπίο γίνεται «πλαστική έκφραση του συναισθήματος» (S. Eisenstein, La non-indifférente nature, Union générale d' editions, coll. 10-18, Paris, 1978, p. 7). Αχνά χρώματα, σβησμένες γραμμές, παράθυρα που χάσκουν συνοδεύονται από αποσπάσματα αναμνήσεων, μισοτελειωμένες ιστορίες που αντηχούν το δέσιμο των ανθρώπων με τη γη τους. Η αργόρρυθμη επανάληψη κάποιων φυσικών τοπίων αμετάβλητων κι όμως που φαντώνται συνεχώς απ' τον άνεμο και τη βροχή (ιδιαιτερότητα της περιοχής όπου αφθονούν τα μαλακά ηφαιστειογενή υλικά), συνδυάζεται με τον χώρο που δημιουργεί η –προκαλούμενη μόνο από το παράλληλο μοντάζ– συνάντηση των παλαιότερα γειτόνων, Ελλήνων και Τούρκων.

Οι τελευταίοι μάρτυρες είναι όλοι κινηματογραφημένοι με πλάνα ακίνητα και κοντινά, σε χώρους εσωτερικούς, ξεκομμένοι από το εξωτερικό τους περιβάλλον. Σε αντίθεση με τη συστηματική κίνηση της κάμερας στα πλάνα των τοπίων – περασμάτων, στο παλιό χωριό της Σινασούς, η κάμερα μένει πάντα σταθερή, μπλοκαρισμένη, προσπαθώντας να αντηχήσει έτσι την ακινησία των αναμνήσεων του κομμένου χρόνου των ανθρώπων.

Και φωτογραφίες

Προκειμένου να θέσουμε σε προοπτική τη σχέση των προσώπων και των τόπων με την ιστορικό – πολιτική κατάσταση, χρησιμοποιήσαμε ανάμεσα στα άλλα και φωτογραφίες. Οι περισσότερες τραβήχτηκαν από τους Έλληνες κατοίκους του χωριού λίγο πριν το εγκαταλείψουν το 1924 και περιλαμβάνονται στο Λεύκωμα που εκδόθηκε τον ίδιο χρόνο. Δείχνουν τους ανθρώπους που θα έφευγαν, τις στολές τους, τα σπίτια, τις εκκλησίες, γειτονικά τοπία... Έχουν ένα ύφος παράξενα οικείο. Συνδεδεμένες, στην ταινία, αρχικά με τους Τούρκους που έμειναν στη Σινασό και μιλούν γι' αυτήν, ύστερα με τις αναμνήσεις των παλιών Ελλήνων κατοίκων, αυτονομούνται τελικά για να σχηματίσουν έναν τόπο «θαυμαστό» μιας ακαθόριστης συνοχής μεταξύ τους. Προσπαθήσαμε έτσι να ακολουθήσουμε την πορεία της ιδιωτικής μνήμης που γίνεται την ίδια στιγμή μνήμη της κοινότητας, στον βαθμό που η μοίρα των προσώπων που παρουσιάζονται στις φωτογραφίες και τις επικαλούνται στο παρόν αποτελεί μέρος μιας συλλογικής περιπέτειας. Τις εικόνες των αρχείων που αφορούν τον πόλεμο του 1919-22 και τις διάφορες συγκρούσεις από τότε μέχρι σήμερα, δεν τις οικειοποιείται ο λόγος των προσώπων. Στέκουν στην άκρη του, παράλογες, σοκάροντας με την έκταση της ανθρώπινης καταστροφής που υπονοούν χωρίς να αποκαλύπτουν.

Η ταινία δεν έχει μια αυστηρή δομή. Υπάρχει ένας γενικός προσανατολισμός που προτείνει κάποιες κατευθυντήριες ιδέες. Αυτό συνεπάγεται μια διεσπαρμένη αρχιτεκτονική που οδηγεί μέσα από δρόμους στενούς σε αυτό τον χώρο που σχηματίζουν οι άνθρωποι κι οι τόποι, οι άνθρωποι που οικειοποιούνται τους τόπους κι επίμονα συμμαχούν με τη μετάδοση του βιωματικού λόγου ή τη μυθοποίησή του για να φέρουν ό,τι είναι δυνατόν στο παρόν. Έτσι από τη μια γίνονται οι ίδιοι μέρος της μνήμης που κοινωνούν κι εγγράφουν στο σώμα της τις δικές τους αποκλίσεις. Από την άλλη κάνουν τη Σινασό να στέκει μετέωρη ανάμεσα στην πραγματικότητα του παρόντος της και στην εξιστόρηση της εικόνας της που ακόμη κι έτσι μένει μέρος της αλήθειας των προσώπων.

